

*Ljubo Jurčić**

UDK ?????

JEL Classification ?????

STANJE HRVATSKOG GOSPODARSTVA - HRVATSKA U EUROPSKOJ UNIJI

1. Ekonomska znanost i politika

Suvremena ekonomska znanost ima odgovore na najveći broj problema koji se danas pojavljuju u gospodarskom životu¹. Dokaz tome je i posljednja svjetska financijska i gospodarska kriza, koja je svoju dubinu dosegla u 2009. godini. Pametne zemlje, a to su one koje se koriste dostignućima ekonomske znanosti, već su 2010. ili najdalje 2011. izišle iz krize, odnosno, dosegle su nivo proizvodnje iz 2008. godine i više-manje nastavile rasti. To su one zemlje koje nemaju ni malo dileme koji su osnovni ciljevi ekonomske politike. Ti ciljevi su kroz povijest potvrđeni u praksi i već više desetljeća nalaze se kao obvezni sadržaj u udžbenicima makroekonomije i ekonomske politike. To su: 1. stopa gospodarskog rasta, 2. puna zaposlenost, 3. unutarnja ravnoteža i 4. vanjska ravnoteža. Prva dva cilja su fiksirana, tj. nepromjenjiva i u fazama rasta i u fazama stagnacije, recesije i krize.

Ekonomska kriza se definira kao negativne stope gospodarskog rasta i kao smanjenje zaposlenosti, odnosno povećanje nezaposlenosti. Uvijek, a osobito u ekonomskoj krizi, prvi i daleko najvažniji zadatak je održavanje i povećanje domaće proizvodnje i zaposlenosti i po cijenu privremeno povećane neravnoteže kod druga dva cilja ekonomske politike, a prije svega kod unutarnje ravnoteže. Možemo reći da su prva dva cilja (očuvanje domaće proizvodnje i pune zaposlenosti)

* Prof. dr. sc. Ljubo Jurčić, redoviti profesor međunarodne ekonomije na Ekonomskom fakultetu - Zagreb i predsjednik Hrvatskog društva ekonomista. (E-mail: ljurcic@efzg.hr).

¹ Dio uvodnog predavanja na 23. Tradicionalnom savjetovanju Hrvatskog društva ekonomista, Opatija 11.-13. 2015.

nefleksibilna i u kratkom i u dugom roku, a druga dva cilja mogu biti fleksibilna u kratkom, ali moraju biti stabilna u dugom roku.

Sušтина ovakvog pristupa ekonomskoj politici u razdobljima krize je kratkoročno žrtvovanje, prije svega, unutarnje ravnoteže s ciljem održavanja domaće proizvodnje i zaposlenosti, dva sveta cilja ekonomske politike. Svrha ekonomske politike i ekonomske znanosti su povećanje domaće proizvodnje, odnosno nacionalnog dohotka i postizanje pune zaposlenosti kao nužnog uvjeta povećanja standarda vlastitih građana. To su jedni od temeljnih ciljeva države (uz sigurnost građana) i borbe za vlastitu državu. Ravnoteža proračuna, nizak javni dug ili stopa inflacije, što su elementi unutarnje ravnoteže, mogu kratkoročno biti žrtvovani s ciljem održavanja ili povećanja domaće proizvodnje i smanjenje nezaposlenosti. Ako zemlja u naletu krize očuva domaću proizvodnju i zaposlenost, uz cijenu povećanja proračunskog deficita, odnosno, javnog duga, ona će taj veći javni dug u narednim godinama lakše otplatiti uz sačuvanu proizvodnju i zaposlenost. Takav su pristup imale zemlje koje su se u roku godinu, dvije izvukle iz krize.

Sadašnja ekonomska kriza rješavana je na iskustvu kriza iz proteklih dvjestotinjak godina, osobito na iskustvu Velike depresije tridesetih i azijske krize u drugoj polovici devedesetih godina prošlog stoljeća. Krize protekla dva stoljeća su najviše doprinijele razvoju ekonomske znanosti. Podjednako se učilo na dobrim i lošim iskustvima. Može se reći da su ekonomske krize „Sveti gral ekonomske znanosti“. Sva ta iskustva pomogla su zemljama koje koriste ekonomsku znanost da, za razliku od kriza u prošlosti koje su puno duže trajale, iz ove krize iziđu za godinu-dvije. Isto tako, ova kriza je bila pogodnost da današnji znanstvenici testiraju valjanost nekih dijelova dosadašnje ekonomske teorije i da je eventualno korigiraju i dograde.

Naravno, postoji i politički aspekt krize koji se očituje kao odgovor na pitanja: tko je prouzročio krizu i tko snosi troškove krize? Jesu li troškovi krize raspoređeni sukladno krivnji, i mogu li se troškovi krize uopće prevaliti na one koji su je proizveli? Povijest pokazuje da krivci za nastanak krize gotovo uopće ne sudjeluju u troškovima njenog rješavanja. Najveći trošak krize, ako ne i cijeli, snose građani, direktno i odmah kroz pad plaća, gubitak radnog mjesta, lošiju javnu uslugu (školsvo, zdravstvo, socijalna zaštita, infrastruktura, itd), ili dugoročno, kroz povećane poreze za otplate javnog duga. Najčešće je to kombinacija ovih obiju posljedica.

Povijest također pokazuje da je razvoj svijeta, ljudskog roda i gospodarstva prirodan proces koji za trenutak prekinu, zaustave ili uspore ljudi svojim ponašanjem i politikom kad ona postane dominantna u društvu. To dolazi iz široko rasprostranjene sklonosti ljudi da si osiguraju rentu, dohodak bez rada i zasluga za rezultate rada, koje djeluju protiv gospodarskog rasta i mogu ga ugušiti. Takve vladajuće koalicije neki autori nazivaju „redistribucijske koalicije“ za preraspodjelu nacionalnog dohotka u čijem stvaranju oni nisu sudjelovali. Nekad to ima i ele-

mente pljačke. Sustavom redistribucije u najvećoj mjeri upravlja država, odnosno vladajuće koalicije. Na njihovo ponašanje utječu prije svega njihovi vlastiti interesi i interesi vlasničkih skupina s kojima oni ulaze u redistribucijsku koaliciju i koji su suprotstavljeni interesima društvenih grupa vezanim uz proizvodnju i gospodarski rast. Svaka zemlja ima svoju „prirodnu stopu rasta“. U današnjim unutarnjim uvjetima i vanjskom okruženju za Hrvatsku se ona kreće oko 2%. Hrvatska vlada svojom politikom može taj rast nekoliko puta uvećati, ali ga i isto tako može svojom politikom smanjiti.

Politički karakter države određuje odnos prema radu i kapitalu, odnosno koji je od ova dva faktora proizvodnje više zaštićen? Budući da je za rast gospodarstva potrebna i fleksibilnost i mobilnost kako rada tako i kapitala, teško je ekonomski odrediti granicu ili prostor zaštite, iako je puno lakše i bezbolnije osigurati fleksibilnost i mobilnost kapitalu. Zbog toga je politički karakter države puno lakše odrediti na temelju raspodjele (bruto) dodane vrijednosti između rada, kapitala i države u nacionalnom gospodarstvu. Najveći broj kriza u povijesti industrijskog društva, odnosno novčanog gospodarstva, izazvala je neravnomjerna raspodjela dodane vrijednosti, odnosno, nacionalnog dohotka. Izvor i ove krizi je isti, izrazito pogoršanje raspodjele, u proteklih dvadesetak godina, na štetu rada a u korist kapitala, plus neograničena pohlepa. Nakon suočavanja s krizom, politika raspodjele tereta krize nastavila se istim pravcem i u sličnim omjerima, a najveći dio snosi rad. Neravnomjerna raspodjela nacionalnog dohotka i sada neravnomjerna raspodjela tereta krize je dobro sjeme za buduću krizu.

1.1. Hrvatska ekonomska politika

Nažalost, Hrvatsku ne možemo svrstati u zemlje koje koriste dostignuća suvremene ekonomske znanosti. Hrvatska kriza je i počela kad je hrvatska politika prekinula vezu s hrvatskom znanostu. Hrvatska ne može izići iz krize bez razvoja hrvatske znanosti. U ekonomskom području to se vidi na prvi pogled: nerazumljiva zamjena ekonomskih ciljeva i instrumenata. Ni jedna Vlada do sada nije jasno postavila osnovne ciljeve nacionalnog gospodarstva: povećanje proizvodnje i zaposlenosti i prema tim ciljevima posložila politiku. Uvijek je nešto drugo bilo prioritet, pa i danas, kad smo suočeni s dubokom krizom. Takvim pristupom u Hrvatskoj se izgradio „netipični“ ekonomski sustav koji je poticao zaduživanje i potrošnju iz uvoza, za razliku od „tipičnih“ sustava koji potiču: proizvodnju, zapošljavanje, izvoz i investicije. Sve razvijene zemlje i one koje se ubrzano razvijaju imaju „tipične“ gospodarske sustave. Hrvatska ne spada ni u jednu od ove dvije grupe. Prijelaz iz atipičnog u tipični ekonomski sustav ne može se dogoditi spontano, niti samo na temelju dobrih namjera, nego treba napraviti sustavnu politiku

za transformaciju sustava. To se ne može ostvariti nekom pojedinačnom i populističkom mjerom neke od ekonomskih politika, nego to treba biti usklađen skup mnoštva mjera svih politika.

Tu transformaciju, u sadašnjoj situaciji, valja provoditi u situaciji vrlo niske hrvatske proizvodnje, niske produktivnosti proizvodnih faktora, visoke nezaposlenosti, relativno velikog javnog duga i njegovog brzog rasta, premalog udjela izvoza u domaćem proizvodu i svih ekonomskih, socijalnih i političkih posljedica takve situacije. Hrvatska se ne može izvući iz ove situacije ako politički jasno i stručno ne odredi prioritete (redoslijed rješavanja problema) za kratki, srednji i dugi rok, kao i politike i instrumente s njihovim jasnim ciljem. Kod provođenja takve sustavne politike treba imati na umu da na svaki problem (cilj) treba djelovati s odgovarajućim instrumentom, ili skupom instrumenata, i da svaki instrument koji ima pozitivan utjecaj na neki cilj (problem), može imati negativan utjecaj na neki drugi cilj. Zbog toga treba uvesti i instrumente koji će kompenzirati negativne efekte nekih instrumenata na neke ciljeve. Sve to stavlja kreatore ekonomske politike pred velike izazove. Međutim, raznovrsnost instrumenata suvremene ekonomske politike i suvremena znanja ekonomske znanosti, olakšavaju rješavanje takvih situacija.

Sada smo u prilici da možemo promatrati nosioce ekonomske politike u donošenju odluka za narednu, 2016. godinu, i budući da se nalazimo neposredno nakon parlamentarnih izbora, možemo također pratiti i analizirati kreiranje politike nove Vlade za iduće četverogodišnje razdoblje. Država je složen sustav. Mogli bi reći najsloženiji proizvod kojeg su napravili ljudi. Funkcioniranje složenog sustava ne može se niti ispravno niti kvalitetno spoznati promatrajući ga „običnim“ očima i koristeći samo „zdrav razum“. U svakom složenom sustavu postoji puno toga, puno različitih dijelova a još više njihovih različitih međupovezanosti, koji se ne mogu vidjeti običnim očima. To se može „vidjeti“ i analizirati samo „očima“ znanstvenika, tj. pomoću znanstvenog instrumentarija. U složenim sustavima stvari najčešće nisu onakve kakve na prvi pogled izgledaju, a još manje sustav reagira kako se to „na prvi pogled“ ili na temelju „zdravog razuma“ od njega očekuje.

Današnja država je, veliki, složeni sustav od mnoštva podsustava, koji imaju svoje zakonitosti ponašanja i reagiranja na različita događanja i različite mjere. Civilni zrakoplov spada, vjerojatno, u najsloženije proizvode (sustave) koji je čovjek napravio. Država je složeniji sustav od aviona. Na kojim principima leti avion i na koji način i tko ga može napraviti? Odgovor je: znanstvenici i stručnjaci različitih profila. Također, za upravljanje avionom isto tako treba odgovarajuća struka, znanje i sposobnost. S državom je isto, potrebna su znanja i sposobnosti za izgradnju i upravljanje državom. Nije dovoljna samo želja, dobra volja, dobre namjere i zdrav razum. Treba imati cjelovito znanje koje daje znanost. Gospodarski sustav je temeljni i najveći podsustav državnog sustava. Ono što vrijedi za ostale složene sustave, vrijedi i za gospodarski sustav. Treba organizirano znanje za njegovu izgradnju i upravljanje.

Svaki potez ili mjera u ekonomskom sustavu proizvodi ne jedan nego seriju efekata. Prvi, direktni efekt je obično vidljiv, a serija ostalih (indirektnih) je „običnom oku“ nevidljiva. Loš ekonomist ili neekonomist vidi samo prvi (vidljivi) efekt, a seriju ostalih ne vidi. Dobar ekonomist vidi i prvi i najveći dio serije nevidljivih efekata i može ih predvidjeti. Prvi, vidljivi, efekt može biti pozitivan, a serija nevidljivih može biti negativna i u sumi veća od prvog. Konačan rezultat neke mjere, iako je na prvi pogled bila pozitivno obećavajuća, je negativan. Vrijedi i obrnuto: prvi vidljivi efekt može biti negativan, a serija nevidljivih iza njega mogu biti pozitivni i u sumi veći od prvog, negativnog efekta. Konačan rezultat takve mjere može biti pozitivan. Ekonomska znanstveno analitička aparatura omogućava procjenu, s visokim nivoom točnosti, i vidljivih i serije nevidljivih efekata. Loša procjena koja je najčešće temeljena na dobrim namjerama i očekivanjima i na zdravom razumu, a ne na znanstvenim metodama, najčešće završava velikim štetama za nacionalno gospodarstvo i društvo.

Potiskivanje hrvatske ekonomske znanosti dovelo je, također do poistovjećivanja makroekonomije i mikroekonomije, odnosno, do poistovjećivanja poslovne politike (poduzeća) i ekonomske politike (države). Postoje neke sličnosti, ali su razlike puno veće. Dodatni kaos u ekonomskom prostoru napravili su likovi koji se kreću tim prostorima a koji nisu shvatili te razlike i pod nazivom ekonomista tumače područje ekonomije koje ne znaju. Drugi problem su osobe s dominantnim privatnim interesom i lobisti interesnih skupina koji nastoje progurati privatni pod javni interes, a kao argument pozivaju se na ekonomsku znanost. Još veća šteta nastaje kad takve osobe (s uvjerenje da razumiju i znaju, ili imaju specifične interese) kreiraju i provode ekonomsku politiku. Nažalost, Hrvatska ima bogatu povijest takvih slučajeva. Hrvatska ekonomska povijest ima previše takvih poteza zbog čega smo danas u dubokoj, ne samo financijskoj i ekonomskoj nego i društvenoj krizi. Nismo uspjeli izgraditi sustav, politike, procedure i kontrolne mehanizme prilagođene hrvatskim ciljevima i hrvatskim specifičnostima i europskom i svjetskom okruženju.

Ekonomska politika u praksi se sastoji od ekonomike i politike. Jedno bez drugog ne postoji. Praktični političari, pa čak i ekonomski političari, ne moraju nužno biti ekonomisti, ali moraju uz sebe imati nekog tko zna ekonomiju. Pametne zemlje (vlade, ali i stranke) imaju grozd ekonomskih institucija koje služe političarima. Hrvatska to nije razvila. Naprotiv.

Glede ekonomske politike, političari se mogu podijeliti u populiste i pametne političare. Populisti vide, promoviraju i stvaraju nadu kod glasača samo na temelju prvog, vidljivog, pozitivno-obećavajućeg efekta nekog poteza, bez obzira na rušilačku seriju pratećih negativnih efekata. Pametan političar uzima u obzir sumu vidljivih i nevidljivih efekata. Nadajmo se da će u budućoj hrvatskoj vladi biti više ovih drugih.

U postojećoj situaciji hrvatski prioriteti su: 1. Povećanje domaće proizvodnje, 2. Povećanje zaposlenosti, plaća i mirovina, 3. Povećanje izvoza, 4. Smanjenje dugova, i 5. Povećanje investicija. Hrvatski resursi i suvremene ekonomske politike omogućuju ostvarivanje ovih ciljeva na zdrav i dugoročan način u roku od dvije godine. Mjereno stopom rasta BDP, za dvije godine može se dosegnuti stopa od 4%, a za četiri godine i stope od sedam posto. Jedini uvjet je politika koja zna i sposobna je to organizirati. Dvije godine je kratki rok. U tom roku rješenja se mogu jedino naći u postojećim neiskorištenim proizvodnim kapacitetima i neiskorištenim resursima. U roku dužem od dvije godine (srednji rok) mogu se pametnom politikom početi povećavati proizvodni kapaciteti u postojećim djelatnosti, a u dužem roku (dužem od pet godina) mogu se stvarati mogućnosti za nove djelatnosti.

Politika za duži rok obično se naziva strategijom. Temeljna strategija svake zemlje polazi od teritorija države i stanovništva. Cilj strategije je (uz sigurnost) rast životnog standarda vlastitih građana. Veći standard dolazi iz većeg dohotka, a veći dohodak dolazi iz veće efikasnosti korištenja proizvodnih resursa. Nužni uvjet za efikasnije korištenje resursa jest ovladavanje i razvoj suvremenih tehnologija za održivo i efikasnije korištenje resursa. Preduvjet je obrazovanje vlastitih građana za ovladavanje i razvoj suvremenih tehnologija.

Uvjet za ostvarivanje potencijalnog (maksimalnog) dohotka je potpuna zaposlenost proizvodnih faktora: zemlje, rada i kapitala. Uvjet za gospodarski rast je podizanje kvalitete svih proizvodnih faktora. Ekonomika prostora bavi se analizom i metodama podizanja kvalitete, dugoročno optimalnog i održivog korištenja prostora.

Demografski razvoj je temeljna komponenta dugoročne strategije. Država se gradi i razvija zbog njenih građana. Bez stanovnika nema države. S druge strane stanovnici su temeljni faktor razvoja države. Prosječna očekivana dob danas rođenog djeteta procjenjuje se preko 70 godina, zbog čega se osnovna strategija razvoja države mora raditi najmanje za isto razdoblje. Demografske strukture i demografski razvoj vlastite države temeljno određuje strategiju dugoročnog razvoja. Isto tako, na strategiju i relativni politički i ekonomski položaj neke zemlje u svijetu utječe i demografski razvoj svijeta i pojedinih njegovih dijelova.

Pored teritorija i demografskog razvoja, danas dugoročna strategija razvoja treba uzeti u obzir i klimatske promjene.

Tablica 1.

DEMOGRAFSKI RAZVOJ SVIJETA

	Broj stanovnika 2015 (u mil)	Stopa neto migracije	Broj stanovnika 2030 (u mil)	Broj stanovnika 2050 (u mil)	Postotak populacije <15	Postotak populacije 65+	Očekivano trajanje života
Svijet	7.336	-	8.505	9.804	26	8	71
Razvijene zemlje	1.254	2	1.295	1.310	16	17	79
Zemlju u razvoju	6.082	-1	7.210	8.495	28	6	69
Afrika	1.171	0	1.658	2.473	41	4	60
Sjeverna Amerika	357	3	401	445	19	15	79
Južna Amerika	414	0	464	496	26	8	75
Azija	4.397	0	4.939	5.324	25	8	72
Europa	742	2	744	728	16	17	78
Južna Europa	156	0	154	149	15	19	81
Hrvatska	4,20	-2	4,0	3,6	15	18	77
Japan	127	1	117	97	13	26	83

Procjenjuje se da svijet danas ima preko 7,336 milijardi ljudi, od čega se u razvijenim zemljama nalazi 1,245 milijardi, a u zemljama u razvoju 6,082 milijardi. Regionalno, najveći dio nalazi se u Aziji (4,379) i Africi (1,171). Sadašnji godišnji prirast svjetskog stanovništva je nešto preko 88 milijuna, od čega preko 77 milijuna dolazi iz zemalja u razvoju, a oko 1,4 milijuna iz razvijenih zemalja. Radi dugoročnog predviđanja rasta stanovništva važno je znati i broj rođenih i umrlih. Godišnje se u zemljama u razvoju rodi preko 132 milijuna djece a umre preko 44 milijuna ljudi, od čega preko 5 milijuna novorođenčadi. Produženje životne dobi i smanjenje smrtnosti novorođenčadi, uz istu stopu rađanja, ubrzalo bi povećanje broja stanovnika u zemljama u razvoju. U razvijenim zemljama rađa se preko 13 milijuna djece godišnje, a umre ih oko 73 tisuće, dok ukupno umre nešto preko 12 milijuna ljudi.

Predviđa se da će stanovništvo svijeta do 2030. godine narasti na 8,505 milijardi a do 2050. na 9,804 milijarde. Broj stanovnika u razvijenim zemljama povećat će se na 1,295 milijardi u 2030toj (za 3,2%) i na 1,310 u 2050toj godini (4,5%). U zemljama u razvoju taj broj će 2030. narasti na 7,210 milijardi (19%), a u 2050. godini na 8,459 milijardi (40%). Proces globalizacije danas, pored kapitala, omo-

gućuje i lakše globalno kretanje tehnologije. Ako se uz prirast stanovništva doda i lakša mogućnost pribavljanja i usvajanja (obrazovanje) tehnologije, onda se uz bitno neizmijenjene ostale okolnosti, može dosta pouzdano predviđati u kojem dijelu svijeta će biti najveći porast gospodarske aktivnosti. Na temelju tako procijenjenih podataka može se procijeniti i relativni politički i ekonomski položaj vlastite države.

Nažalost, za Hrvatsku su demografska predviđanja negativna. Predviđa se da će Hrvatska pasti s brojem stanovnika na 4 milijuna u 2030. i na 3,6 milijuna u 2050. Drugi demografski podaci nužni za dugoročnu strategiju su dobna i regionalna struktura stanovništva. Ni ovi pokazatelji nisu za Hrvatsku povoljni. Hrvatska stari.

Tablica 2.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD SVIJETA

	BDP-2000 (u bil €)	%	BDP-2014 (u bil €)	%
Svijet	25,00	100,00%	58,00	100,00%
EU-28	6,60	26,40%	13,90	23,97%
SAD	7,70	30,80%	13,00	22,41%
Japan	3,50	14,00%	3,45	5,95%
Kina	0,90	3,60%	7,70	13,28%
Rusija	1,10	4,40%	1,40	2,41%
Hrvatska	0,02	0,06%	0,04	0,07%

Globalna mobilnost kapitala i tehnologije, liberalizacija svjetske trgovine i nepresušan izvor rada u Aziji doveo je do promjene regionalne strukture svjetskog bruto domaćeg proizvoda (Tablica 2.). Najveća promjena dogodila se kod Kine. Ona je 2000. godine u svjetskom BDP sudjelovala s 3,6% da bi u 2014. taj udio povećala na 13,28%. U istom razdoblju, najveći pad imala je Amerika, s 30,8% na 22,41% i Japan s 14,0% na 5,95%. Taj je pad kod EU bio manji, s 26,4% na 23,97%. Udio Hrvatske, u istom razdoblju, zbog smanjenja posljedica rata je porastao s 0,06% na 0,07%.

2. Hrvatska u Europskoj uniji

Hrvatska je punopravna članica EU od 2013. godine, kao ekonomske integracije ali nije i članica Europske monetarne unije, kao monetarne integracije. Uz visok stupanj integracijskih odnosa i procesa, može se reći da EU vozi po dva kolosijeka na kojima se vozi različitim brzinama. Na jednom kolosijeku događa se ekonomska integracija 28 zemalja, kroz sporiju brzinu ujedinjavanja, kroz usklađivanje ekonomskih politika, a na drugom kolosijeku događa se šira i brža integracija kroz dodatno integriranje monetarnih politika s usvajanjem zajedničke valute eura.

Hrvatska se po svim makroekonomskim pokazateljima nalazi pri dnu Europske unije bez naznaka oporavka. Malene stope rasta, koje se javljaju u ovoj godini daleko su od stopa koje bi značile zaustavljanje krize i razvoj Hrvatske. Uzroci ovakvog stanja nalaze se u modelu ekonomske politike koji se posljednjih dvadesetak godina primjenjuje u Hrvatskoj.

Proces ozdravljenja Hrvatske trebao bi se odvijati u dva koraka. Prvi korak je gašenje izvora krize a drugi korak je razvojna politika u skladu s hrvatskim specifičnostima i u okviru standarda Europske unije.

2.1. Bruto domaći proizvod

Analiza razvoja gospodarstva Hrvatske, zbog integriranosti u EU, zahtjeva i analizu razvoja gospodarstva Europske unije. Europska unija je danas najveće gospodarsko područje na svijetu, koje se rasprostire na 2,91% svjetske površine i ima 7,06% svjetskog stanovništva i stvara 23,97% svjetskog bruto domaćeg proizvoda. Sjedinjene Američke države su 2014. godine bile odmah iza EU28, na drugom mjestu s udjelom u svjetskom BDP s 22,41%. Kina je dostigla udjel od 13,33%.

Bruto domaći proizvod po stanovniku ukazuju da je EU puno razvijenija od svjetskog prosjeka. Prosječni bruto domaći proizvod po stanovniku svijeta je oko 8 tisuća eura a Europske unije nešto iznad 27 tisuća eura. Japan ima približno isti dohodak po stanovniku (27,7 tisuća eura), dok su Sjedinjene američke države daleko ispred s 41,1 tisuće eura.

Hrvatska je u statistici Međunarodnog monetarnog fonda (World Economic Outlook-WEO) svrstana u grupu europskih zemalja kao „Europska tržišta u nastajanju i razvoju“ (Emerging and Developing Europe). Ovu grupu čine: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Mađarska, Kosovo, Makedonija, Crna Gora, Poljska, Rumunjska, Srbija i Turska. Osim Turske, sve druge zemlje imale

Tablica 3. EU 28 BRUTO DOMAĆI PROIZVOD

	GDP							GDP per capita			
	2003	2004	2012	2013	2014	2013	2012 (*)	2013	2012 (*)	2013	2014
	(billion EUR)							(PPS, EU-28 = 100)			(EUR)
EU-28	10 490	11 016	13 426	13 520	13 921	10 490	13 426	100	100	100	27 300
Euro area (EA-19)	7 825	8 157	9 846	9 931	10 111	7 599	9 607	109	107	107	29 800
Belgium	282	298	388	395	402	271	350	123	120	119	36 000
Bulgaria	19	21	41	41	42	55	87	86	33	45	5 800
Czech Republic	88	96	161	157	155	169	229	230	77	82	14 700
Denmark	193	202	251	253	257	142	185	186	124	125	45 600
Germany	2 217	2 268	2 750	2 809	2 904	2 040	2 673	116	123	122	35 200
Estonia	9	10	18	19	20	15	25	26	52	71	73
Ireland	145	155	173	175	185	121	158	159	141	130	40 200
Greece	179	193	194	182	179	219	217	214	93	74	16 300
Spain	803	867	1 055	1 049	1 058	907	1 166	1 165	100	94	22 600
France	1 637	1 711	2 091	2 114	2 142	1 474	1 863	1 869	111	107	32 400
Croatia	31	33	44	44	43	51	69	69	56	61	10 200
Italy	1 391	1 449	1 615	1 609	1 616	1 376	1 608	1 595	112	101	26 600
Cyprus	13	14	19	18	18	14	21	20	94	93	20 500
Latvia	10	12	22	23	24	22	32	34	45	60	12 100
Lithuania	18	18	33	35	36	23	55	57	48	69	73
Luxembourg	26	28	44	45	45	23	37	37	240	264	257
Hungary	75	83	99	101	103	133	170	174	62	65	10 500
Malta	5	5	7	8	8	7	9	10	82	84	18 600
Netherlands	506	520	647	643	655	461	587	586	133	132	38 900
Austria	231	242	317	323	329	220	288	289	127	129	38 500
Poland	192	205	386	396	413	388	670	689	48	66	10 700
Portugal	146	152	168	169	173	175	211	217	78	76	16 600
Romania	53	61	134	144	150	142	281	269	31	53	7 500
Slovenia	26	28	36	36	37	35	44	45	83	82	18 100
Slovakia	30	35	72	74	75	63	106	108	55	74	13 900
Finland	152	158	200	202	204	127	166	164	114	115	37 400
Sweden	293	307	423	436	429	242	318	324	127	126	44 300
United Kingdom	1 720	1 850	2 041	2 017	2 222	1 568	1 810	1 852	123	107	34 400
Iceland	10	11	11	12	13	8	10	10	126	116	39 500
Norway	202	213	397	393	377	150	253	252	154	190	186
Switzerland	312	317	518	516	516	225	340	348	136	162	73 400
Montenegro	4	5	8	8	8	11	19	20	27	34	36
FYR of Macedonia	19	20	32	34	33	33	70	70	37	37	28
Albania	19	20	32	34	33	33	70	70	37	37	28
Serbia	19	20	32	34	33	33	70	70	37	37	28
Turkey	19	20	32	34	33	33	70	70	37	37	28
Bosnia and Herzegovina	19	20	32	34	33	33	70	70	37	37	28
Japan	10 176	9 868	12 580	12 626	13 112	9 704	12 289	12 662	157	148	41 100
United States	10 176	9 868	12 580	12 626	13 112	9 704	12 289	12 662	157	148	41 100

(*) Break in series.

Source: Eurostat (online data codes: nama_10_gdp, nama_10_pc and tec00114)

su do 1990. socijalističko ekonomsko-političko uređenje. Od devedesetih one provode tranziciju u tržišno demokratski sustav. Ove zemlje zauzimaju oko 1,22% zemaljske površine, a njihovo stanovništvo čini 2,39% svjetskog stanovništva, i doprinose 2,45% svjetskom bruto domaćem proizvodu. U odnosu na bruto domaći proizvod 28 zemalja EU, njihov iznosi nešto malo iznad 10%. Bruto domaći proizvod po stanovniku, ovih zemalja u koje pripada i Hrvatska, nešto je viši od svjetskog prosjeka, ali je 3,6 puta manji od prosjeka EU28.

Bruto domaći proizvod po stanovniku EU28 zemalja je 27.300 eura. Međutim, postoje velike razlike među zemljama članicama EU28, kako nominalno tako i prema paritetu kupovne moći. Najveći nominalni bruto domaći proizvod po stanovniku u 2014. godini imale su skandinavske zemlje: Danska 45.600 eura i Švedska 44.300 eura. Na trećem mjestu je bila Irska s 40.200 eura koju slijedi Nizozemska s 38.900 eura i Austrija s 38.500 eura, dok je Njemačka s 35.200 iza Belgije koja ima 36.000 eura.

Zemlje s najnižim bruto domaćim proizvodom po stanovniku su Bugarska s 5.800 eura, Rumunjska s 7.500 eura, Hrvatska s 10.200 eura, a Mađarska koja nas je prestigla ima 10.500 eura. Grčka, koja se nalazi u najdubljoj krizi od svih europskih zemalja, ostvarila je u 2014. godini 16.300 eura po stanovniku, Portugal nešto malo više, 16.600, a Španjolska 22.800 eura.

Prema paritetu kupovne moći razlike od EU28 prosjeka se kreću od 257% kod Luxemburga do 45% Bugarske i 55% Rumunjske. Na žalost, Hrvatska je treća otraga, sa 61% od EU28 prosjeka bruto domaćeg proizvoda po stanovniku prema paritetu kupovne moći. (Tablica 2.)

2.2. Stope rasta bruto domaćeg proizvoda

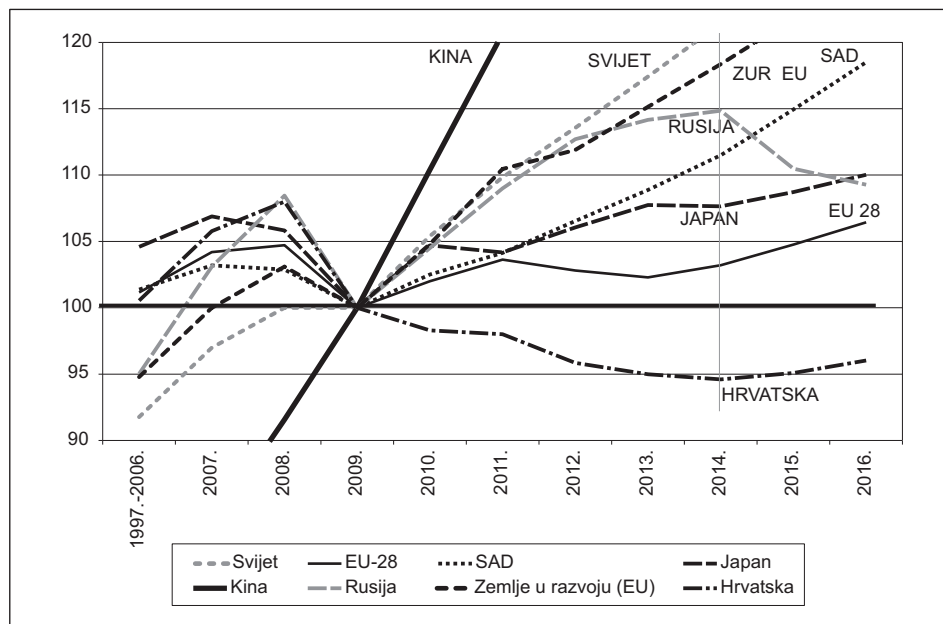
Svjetska proizvodnja je nominalno pala u 2009. godini na 59.711 milijuna dolara s 62.999 milijuna dolara u 2008. godini. Međutim, prema paritetu kupovne moći, može se reći da je realno ostala nepromijenjena. Do realnog pada proizvodnje nije došlo, nego je došlo do pada cijena zbog ekonomske krize. Budući da je BDP jednak količini proizvodnje pomnožen s cijenama proizvoda, fizička količina proizvodnje ostala je gotovo ista kao i 2008. godine, a cijene uvoznih proizvoda su u 2009. pale, tako da je bruto domaći proizvod izražen u tržišnim cijenama iz 2009. godine nominalno manji a prema paritetu kupovne moći nešto je malo veći (82,370 milijuna \$ u 2008, a 82,739 milijuna \$ u 2009).

U proteklom razdoblju 2009. - 2014. samo je Europska unija imala jednu godinu (2012.) negativan rast. Ako se uzme 2009. godina kao bazna, ukupna svjetska proizvodnja porasla je od 2010. do 2014. za 21,4%. Tom porastu najviše su

doprinijele zemlje u razvoju na čelu s Kinom koja je u istom razdoblju povećala proizvodnju 50,6%, a najmanje Europska unija s 3,2%. SAD su u tom razdoblju povećale proizvodnju za 11,5 %, a Japan za 7,6%.

Grafikon 1.

STOPE GOSPODARSKOG RASTA 2009 = 100

Grupa europskih tranzicijskih i zemalja u razvoju (ZUR EU, grafikon 1.), u koje spada i Hrvatska, povećale su svoju proizvodnju od 2010. do 2014. za 18,4%, dok je Hrvatska u istom razdoblju ostvarila pad od 5,4%. Da je Hrvatska rasla u prosjeku kao i grupa zemlja s kojima se uspoređuje, njen bruto domaći proizvod 2014. godine bio bi za 23,8% veći nego što je realno ostvaren. U kunama, taj potencijalni gubitak bruto domaćeg proizvoda iznosi oko 75 milijardi kuna.

Hrvatska je jedina iz ove grupe zemalja ostvarivala negativne stope rasta sve ove godine od 2009. Jedino je Srbija imala, u ovom razdoblju, dvije godine negativne stope (2012., i 2014.), a po jednu godinu negativnu stopu su ostvarile: Mađarska (2012.), Makedonija (2012.), Crna Gora (2012.), i Bosna i Hercegovina (2012.).

Grafikon 1. slikovito prikazuje kretanja ukupne svjetske proizvodnje i najvećih gospodarstava u svijetu. Uočljiv je oštri rast Kine koja vuče svjetsku proizvod-

nju. Veliki doprinos svjetskom gospodarskom rastu daje i Amerika, iako s malom stopom ali s velikom proizvodnjom i Japan. Doprinos Europske unije je najmanji i očito je smanjivanje njene, još uvijek velike, uloge u svjetskom gospodarstvu.

Grafikon 1. pokazuje kretanje i hrvatskog gospodarstva u odnosu na zemlje EU28, u odnosu na europske zemlje u tranziciji (ZUR EU), ali isto tako u odnosu na kretanje proizvodnje u svijetu, Japanu i Americi. Dok svijet, Europska unija i zemlje s kojima se Hrvatska može uspoređivati, više ili manje rastu, Hrvatska je cijelo promatrano razdoblje od 2009. do 2014. bila u recesiji. Tako duga recesija ima svoje negativne socijalne, društvene i političke posljedice.

Postoji sličnost između Europske unije i Hrvatske. Obje ove ekonomije su najlošije u svom okruženju, Europa najsporije raste u svjetskim okvirima, a Hrvatska najsporije raste u svom okruženju. Izvori ovih slabosti Europe i Hrvatske su manjim dijelom zajednički, a većim dijelom su rezultat vlastitih specifičnosti i vlastite politike. Iako ovdje koristimo prosječne pokazatelje za EU28 treba imati na umu da postoje velike razlike među zemljama EU. Te razlike isplivaju na površinu osobito u kriznim situacijama, bez obzira je li kriza ekonomska, financijska, socijalna, humanitarna, i sl. Europska unija se gradi po modelu bez premca u povijesti, i njezini idejni začetnici su toga bili svjesni. Jean Monet je rekao da će se izgradnja europskog zajedništva susretati s mnogim problemima, a o načinu i uspješnosti rješenja problema s kojim će se suočavati ovisit će daljnji razvoj europskog ujedinjenja.

Hrvatska se zadnja priključila EU. Hrvatsko gospodarstvo je na samom dnu ljestvice zemalja Europske unije. Prema efikasnosti (vrijednosti domaće proizvodnje po stanovniku) na trećem smo mjestu odostraga, odmah iza Rumunjske i Bugarske (Tablica 4. posljednji stupac). Sličan položaj imamo po potrošnji po stanovniku, tako da je svaka politika koja cilja na smanjenje potrošnje direktno uperena protiv hrvatskih građana, hrvatskog gospodarstva i hrvatske države. Nivo potrošnje je direktno vezan uz vrijednost bruto domaćeg proizvoda po stanovniku. Međutim, bitno je i koji dio BDP odlazi na potrošnju kućanstva. Taj dio se kreće u prosjeku od 50 do 60%. Razlike proizlaze iz različitog ekonomsko društvenog razvoja kroz povijest, iz različitog nivoa razvijenosti danas i različite uloge države u gospodarstvu i socijalnoj politici. Sve te razlike u ekonomskom i političkom smislu mogu se vidjeti na „izvorištu“ bruto domaćeg proizvoda. U najvećoj mjeri (u prosjeku oko 80%), bruto domaći proizvod dolazi iz bruto dodane vrijednosti u proizvodnji. Udio plaća u bruto dodanoj vrijednosti određuje kasnije i udio potrošnje u bruto domaćem proizvodu. Kako se bruto dodana vrijednost u proizvodnji raspodjeljuje između: rada, kapitala i države, ta raspodjela određuje i politički karakter države.

Potrošnja hrvatskih kućanstava je 2014. nominalno ostala na nivou iz 2009. godine. Budući da su cijene u godinama poslije rasle, realna potrošnja i standard

Tablica 4. STOPE RASTA BDP 2004.-2014.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Average 2004-14
EU-28	2.5	2.0	3.4	3.1	0.5	-4.4	2.1	1.7	-0.5	0.0	1.3	0.9
Euro area (EA-19)	2.2	1.7	3.3	3.1	0.5	-4.5	2.0	1.6	-0.8	-0.4	0.9	0.7
Belgium	3.4	1.9	2.6	3.0	1.0	-2.6	2.5	1.6	0.1	0.3	1.1	1.1
Bulgaria	6.6	6.0	6.5	6.9	5.8	-5.0	0.7	2.0	0.5	1.1	1.7	2.5
Czech Republic	4.9	6.4	6.9	5.5	2.7	-4.8	2.3	2.0	-0.8	-0.7	2.0	2.1
Denmark	2.6	2.4	3.8	0.8	-0.7	-5.1	1.6	1.2	-0.7	-0.5	1.1	0.4
Germany	1.2	0.7	3.7	3.3	1.1	-5.6	4.1	3.6	0.4	0.1	1.6	1.3
Estonia	6.5	9.5	10.4	7.9	-5.3	-14.7	2.5	8.3	4.7	1.6	2.1	2.4
Ireland	4.6	5.7	5.5	4.9	-2.6	-6.4	-0.3	2.8	-0.3	0.2	4.8	1.4
Greece	5.0	0.9	5.8	3.5	-0.4	-4.4	-5.4	-8.9	-6.6	-3.9	0.8	-2.0
Spain	3.2	3.7	4.2	3.8	1.1	-3.6	0.0	-0.6	-2.1	-1.2	1.4	0.6
France	2.8	1.6	2.4	2.4	0.2	-2.9	2.0	2.1	0.3	0.3	0.4	0.9
Croatia	4.1	4.2	4.8	5.2	2.1	-7.4	-1.7	-0.3	-2.2	-0.9	-0.4	0.3
Italy	1.6	0.9	2.0	1.5	-1.0	-5.5	1.7	0.6	-2.8	-1.7	-0.4	-0.5
Cyprus	4.4	3.9	4.5	4.9	3.6	-2.0	1.4	0.3	-2.4	-5.4	-2.3	0.6
Latvia	8.9	10.2	11.6	9.8	-3.2	-14.2	-2.9	5.0	4.8	4.2	2.4	2.5
Lithuania (*)	7.4	11.1	2.6	-14.8	1.6	6.1	3.8	3.3	2.9	2.4
Luxembourg (†)	4.9	4.1	4.9	6.5	0.5	-5.3	5.1	2.6	-0.2	2.0	..	2.2
Hungary	4.8	4.3	4.0	0.5	0.9	-6.6	0.8	1.8	-1.5	1.5	3.6	0.9
Malta	0.4	3.8	1.8	4.0	3.3	-2.5	3.5	2.3	2.5	2.7	3.5	2.5
Netherlands	1.9	2.3	3.8	4.2	2.1	-3.3	1.1	1.7	-1.6	-0.7	0.9	1.0
Austria	2.7	2.1	3.4	3.6	1.5	-3.8	1.9	3.1	0.9	0.2	0.3	1.3
Poland	5.1	3.5	6.2	7.2	3.9	2.6	3.7	4.8	1.8	1.7	3.4	3.9
Portugal	1.8	0.8	1.6	2.5	0.2	-3.0	1.9	-1.8	-4.0	-1.6	0.9	-0.3
Romania	8.4	4.2	8.1	6.9	8.5	-7.1	-0.8	1.1	0.6	3.4	2.8	2.7
Slovenia	4.4	4.0	5.7	6.9	3.3	-7.8	1.2	0.6	-2.6	-1.0	2.6	1.2
Slovakia	5.2	6.5	8.3	10.7	5.4	-5.3	4.8	2.7	1.6	1.4	2.4	3.8
Finland	3.9	2.8	4.1	5.2	0.7	-8.3	3.0	2.6	-1.4	-1.3	-0.1	0.7
Sweden	4.3	2.8	4.7	3.4	-0.6	-5.2	6.0	2.7	-0.3	1.3	2.1	1.7
United Kingdom	2.5	2.8	3.0	2.6	-0.3	-4.3	1.9	1.6	0.7	1.7	2.8	1.2
Iceland	8.2	6.0	4.2	9.7	1.2	-5.1	-3.1	2.4	1.3	3.6	1.9	2.1
Norway	4.0	2.6	2.4	2.9	0.4	-1.6	0.6	1.0	2.7	0.7	2.2	1.4
Switzerland (†)	2.8	3.0	4.0	4.1	2.3	-2.1	3.0	1.8	1.1	1.9	..	2.1
FYR of Macedonia
Albania
Serbia	9.0	5.5	4.9	5.9	5.4	-3.1	0.6	1.4	-1.0	2.6	-1.8	2.0
United States	3.8	3.3	2.7	1.8	-0.3	-2.8	2.5	1.6	2.3	2.2	2.4	1.6

(*) Average 2005-14 instead of 2004-14.

(†) Average 2004-13 instead of 2004-14.

Source: Eurostat (online data code: nama_10_gdp)

hrvatskih građana se smanjivao. Samo rumunjska i bugarska kućanstva u EU28 imaju nominalno manju potrošnju od hrvatskih. U razdoblju od 2009. do 2014. potrošnja kućanstava u većini zemalja EU je rasla i nominalno i realno. Potrošnja kućanstva u Hrvatskoj je nominalno porasla od 2004. do 2014. za 30,43%, ali to je sve bilo u razdoblju do 2008. godine.

Bit borbe za državu jest borba za standard vlastitih građana. Svrha gospodarstva je povećanje proizvodnje kako bi se omogućilo zapošljavanje ljudi i njihov veći dohodak. To je nužni uvjet većeg standarda. Povećanje potrošnje ima najveći utjecaj na povećanje proizvodnje. Zbog toga, cilj ne smije biti smanjenje potrošnje, nego povećanje domaće proizvodnje. Povećanje proizvodnje u Hrvatskoj može doći iz povećanja domaće potrošnje, supstitucije uvoza i povećanja izvoza. U svim ovim područjima postoji još puno neiskorištenih mogućnosti.

2.3. Nezaposlenost

Prosječna svjetska nezaposlenost kreće se oko 7%. Budući da su metode mjerenja nezaposlenosti i obuhvata radno sposobnog stanovništva različite, osobito u manje razvijenim zemljama, ovdje radimo usporedbu sa zemljama OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) koja okuplja 34 zemlje. Nezaposlenost u zemljama OECD-a je 2015. godine pala ispod 7%. Nezaposlenost u Sjedinjenim Američkim državama, koje su članica OECD-a, u 2015. je pala ispod 6%, a u Japanu ispod 4%. Najveća nezaposlenost među razvijenim zemljama je na području Europske unije. Uz prvi cilj makroekonomske (ali i ukupne mirnodopske) politike povećanje domaće proizvodnje, drugi jednako važan i ekonomski i socijalni cilj je puna zaposlenost, odnosno niska nezaposlenost. Uobičajeno se prihvaća da je nezaposlenost od 4-5% od radno sposobnog stanovništva puna zaposlenost. Uz najmanje stope rasta EU ima i najveću stopu nezaposlenosti.

Tablica 5. EU 28 STOPA NEZAPOSLENOSTI

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-28	9.2	9.3	9.0	8.2	7.2	7.0	9.0	9.6	9.7	10.5	10.9	10.2
Euro area	8.9	9.1	9.0	8.4	7.5	7.6	9.5	10.0	10.1	11.3	12.0	11.6
Belgium	8.2	8.4	8.5	8.3	7.5	7.0	7.9	8.3	7.2	7.6	8.4	8.5
Bulgaria	13.7	12.1	10.1	9.0	6.9	5.6	6.8	10.3	11.3	12.3	13.0	11.4
Czech Republic	7.8	8.3	7.9	7.1	5.3	4.4	6.7	7.3	6.7	7.0	7.0	6.1
Denmark	5.4	5.5	4.8	3.9	3.8	3.4	6.0	7.5	7.6	7.5	7.0	6.6
Germany	9.7	10.4	11.2	10.1	8.5	7.4	7.6	7.0	5.8	5.4	5.2	5.0
Estonia	10.3	10.1	8.0	5.9	4.6	5.5	13.5	16.7	12.3	10.0	8.6	7.4
Ireland	4.6	4.5	4.4	4.5	4.7	6.4	12.0	13.9	14.7	14.7	13.1	11.3
Greece	9.7	10.6	10.0	9.0	8.4	7.8	9.6	12.7	17.9	24.5	27.5	26.5
Spain	11.5	11.0	9.2	8.5	8.2	11.3	17.9	19.9	21.4	24.8	26.1	24.5
France	8.6	8.9	8.9	8.8	8.0	7.4	9.1	9.3	9.2	9.8	10.3	10.3
Croatia	14.2	13.9	13.0	11.6	9.9	8.6	9.2	11.7	13.7	16.0	17.3	17.3
Italy	8.4	8.0	7.7	6.8	6.1	6.7	7.7	8.4	8.4	10.7	12.1	12.7
Cyprus	4.1	4.6	5.3	4.6	3.9	3.7	5.4	6.3	7.9	11.9	15.9	16.1
Latvia	11.6	11.7	10.0	7.0	6.1	7.7	17.5	19.5	16.2	15.0	11.9	10.8
Lithuania	12.4	10.9	8.3	5.8	4.3	5.8	13.8	17.8	15.4	13.4	11.8	10.7
Luxembourg	3.8	5.0	4.6	4.6	4.2	4.9	5.1	4.6	4.8	5.1	5.9	5.9
Hungary	5.8	6.1	7.2	7.5	7.4	7.8	10.0	11.2	11.0	11.0	10.2	7.7
Malta	7.7	7.2	6.9	6.8	6.5	6.0	6.9	6.9	6.4	6.3	6.4	5.9
Netherlands	4.8	5.7	5.9	5.0	4.2	3.7	4.4	5.0	5.0	5.8	7.3	7.4
Austria	4.8	5.5	5.6	5.3	4.9	4.1	5.3	4.8	4.6	4.9	5.4	5.6
Poland	19.8	19.1	17.9	13.9	9.6	7.1	8.1	9.7	9.7	10.1	10.3	9.0
Portugal	7.4	7.8	8.8	8.9	9.1	8.8	10.7	12.0	12.9	15.8	16.4	14.1
Romania	7.7	8.0	7.1	7.2	6.4	5.6	6.5	7.0	7.2	6.8	7.1	6.8
Slovenia	6.7	6.3	6.5	6.0	4.9	4.4	5.9	7.3	8.2	8.9	10.1	9.7
Slovakia	17.7	18.4	16.4	13.5	11.2	9.6	12.1	14.5	13.7	14.0	14.2	13.2
Finland	9.0	8.8	8.4	7.7	6.9	6.4	8.2	8.4	7.8	7.7	8.2	8.7
Sweden	6.6	7.4	7.7	7.1	6.1	6.2	8.3	8.6	7.8	8.0	8.0	7.9
United Kingdom	5.0	4.7	4.8	5.4	5.3	5.6	7.6	7.8	8.1	7.9	7.6	6.1
Iceland	3.3	3.1	2.6	2.9	2.3	3.0	7.2	7.6	7.1	6.0	5.4	5.0
Norway	4.2	4.3	4.5	3.4	2.5	2.5	3.2	3.6	3.3	3.2	3.5	3.5
Turkey	-	-	9.5	9.0	9.1	10.0	13.0	11.1	9.1	8.4	9.0	9.9
United States	6.0	5.5	5.1	4.6	4.6	5.8	9.3	9.6	8.9	8.1	7.4	6.2
Japan	5.3	4.7	4.4	4.1	3.8	4.0	5.1	5.0	4.6	4.3	4.0	3.6

Tablica 6. EU 28 STOPA ZAPOSLENOSTI

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-28	62,9	63,4	64,3	65,2	65,7	64,4	64,1	64,2	64,1	64,1	64,9
Euro area (EA-19)	63,0	63,5	64,5	65,5	65,8	64,4	64,0	64,1	63,7	63,4	63,9
Belgium	60,3	61,1	61,0	62,0	62,4	61,6	62,0	61,9	61,8	61,8	61,9
Bulgaria (*)	54,2	55,8	58,6	61,7	64,0	62,6	59,7	58,4	58,8	59,5	61,0
Czech Republic (*)	64,2	64,8	65,3	66,1	66,6	65,4	65,0	65,7	66,5	67,7	69,0
Denmark	75,7	75,9	77,4	77,0	77,9	75,3	73,3	73,1	72,6	72,5	72,8
Germany (*)	65,0	65,5	67,2	69,0	70,1	70,3	71,1	72,7	73,0	73,5	73,8
Estonia	63,1	64,8	68,4	69,8	70,1	63,8	61,2	65,3	67,1	68,5	69,6
Ireland (*)	66,3	67,6	68,7	69,2	67,4	61,9	59,6	58,9	58,8	60,5	61,7
Greece	59,1	59,6	60,6	60,9	61,4	60,8	59,1	55,1	50,8	48,8	49,4
Spain (*)	61,3	63,6	65,0	65,8	64,5	60,0	58,8	58,0	55,8	54,8	56,0
France (*)	63,7	63,7	63,6	64,3	64,8	64,0	63,9	63,9	63,9	64,1	64,3
Croatia	54,7	55,0	55,6	59,0	60,0	59,4	57,4	55,2	53,5	52,5	54,6
Italy	57,7	57,6	58,3	58,6	58,6	57,4	56,8	56,8	56,6	55,5	55,7
Cyprus (*)	68,9	68,5	69,6	71,0	70,9	69,0	68,9	67,6	64,6	61,7	62,1
Latvia	61,0	62,1	65,9	68,1	68,2	60,3	58,5	60,8	63,0	65,0	66,3
Lithuania	61,6	62,9	63,6	65,0	64,4	59,9	57,6	60,2	62,0	63,7	65,7
Luxembourg (*)	62,5	63,6	63,6	64,2	63,4	65,2	65,2	64,6	65,8	65,7	66,6
Hungary	56,8	56,9	57,4	57,0	56,4	55,0	54,9	55,4	56,7	58,1	61,8
Malta (*)	54,0	53,6	53,9	55,0	55,5	55,3	56,2	57,9	59,1	60,8	62,3
Netherlands (*)	73,1	73,2	74,3	76,0	77,2	77,0	74,7	74,2	74,4	73,6	73,1
Austria	66,5	67,4	68,6	69,9	70,8	70,3	70,8	71,1	71,4	71,4	71,1
Poland (*)	51,7	52,8	54,5	57,0	59,2	59,3	58,9	59,3	59,7	60,0	61,7
Portugal (*)	67,6	67,3	67,6	67,6	68,0	66,1	65,3	63,8	61,4	60,6	62,6
Romania (*)	57,7	57,6	58,8	58,8	59,0	58,6	60,2	59,3	60,2	60,1	61,0
Slovenia	65,3	66,0	66,6	67,8	68,6	67,5	66,2	64,4	64,1	63,3	63,9
Slovakia (*)	57,0	57,7	59,4	60,7	62,3	60,2	58,8	59,3	59,7	59,9	61,0
Finland	67,6	68,4	69,3	70,3	71,1	68,7	68,1	69,0	69,4	68,9	68,7
Sweden (*)	72,1	72,5	73,1	74,2	74,3	72,2	72,1	73,6	73,8	74,4	74,9
United Kingdom	71,7	71,7	71,6	71,5	71,5	69,9	69,4	69,3	69,9	70,5	71,9
Iceland	82,3	83,8	84,6	85,1	83,6	78,3	78,2	78,5	79,7	81,1	81,7
Norway	75,1	74,8	75,4	76,8	78,0	76,4	75,3	75,3	75,7	75,4	75,2
Switzerland (*)	77,4	77,2	77,9	78,6	79,5	79,0	78,6	79,3	79,4	79,6	79,8
FYR of Macedonia	39,6	40,7	41,9	43,3	43,5	43,9	44,0	46,0	46,9
Turkey	44,6	44,6	44,9	44,3	46,3	48,4	48,9	49,5	49,5
Japan	68,7	69,3	70,0	70,7	70,7	70,0	70,1	70,3	70,6	71,7	72,7
United States	71,2	71,5	72,0	71,8	70,9	67,6	66,7	66,6	67,1	67,4	68,1

Međutim, velike su razlike u stopama nezaposlenosti u EU28. Prosječna stopa nezaposlenosti EU28 u lipnju 2015. bila je 9,5%. Najmanju nezaposlenost imala je Njemačka 4,5% i Češka 5,0%, a najveću nezaposlenost imale su Grčka 25,2%, Španjolska 22,2% i Hrvatska 15,5%.

Zaposlenost radno sposobnog stanovništva je također različita među zemljama. U Japanu je zaposlenost preko 73%, u Kanadi preko 72%, u Sjedinjenim američkim državama prek 68%, a u EU28 manje od 65%.

Nivo zaposlenosti pokazuje efikasnost ekonomsko-političkog sustava, ali je isto tako i jedan od pokazatelja odnosa potencijalnog i dohotka koji se ostvaruje. Mala zaposlenost u EU pokazuje da postoje „rezerve“ u radnoj snazi kao najvažnijem proizvodnom faktoru, ali da je daleko od maksimalnog potencijalnog dohotka.

Da bismo postigli održivu budućnost, već sada moramo gledati dugoročno. Europa se mora vratiti na pravi put i tu ostati. To i jest svrha strategije Europa 2020. Više radnih mjesta i bolja kvaliteta života. Ona pokazuje ima li Europa sposobnost ostvariti pametan, održiv i uključiv rast, te naći načine za stvaranje novih radnih mjesta i pružiti smjer našim društvima.

Europa može uspjeti ako djeluje zajednički, kao Unija, ako se među zemljama članicama EU razvija suradnja. Nije dovoljna sama integracija. Inzistiranje na samoj integraciji bez jače politike kooperacije među zemljama članicama, biti će ograničavajući faktor daljnjeg ujedinjavanja EU. Europska unija treba strategiju koja će pomoći izlasku iz krize i da pretvori EU u pametnu, održivu i uključivu ekonomiju koja će ostvarivati visoke stope zaposlenosti, produktivnosti i društvene povezanosti. Strategija Europa 2020. donosi viziju europske socijalne tržišne ekonomije za 21. stoljeće.

Europska unija je definirala gdje želi biti 2020. godine. Između ostalih ciljeva, jedan od prioriteta je uključenost velikog dijela radno sposobnog stanovništva u rad. Cilj je da 75 % populacije u dobi između 20- 64 godina bude zaposleno, postižući to i većim uključivanjem žena, starijih radnika i boljom integracijom migranata u radno aktivno stanovništvo.

Stopa aktivnosti je postotni udio aktivnog stanovništva, tj. uključenosti u rad. U Hrvatskoj je taj postotak u 2015. oko 52%, vrlo daleko od cilja Europske unije (75%).

2.4. Investicije

Investicije su od velikog značenja za svako nacionalno gospodarstvo. Pomoću investicija se povećava proizvedeno društveno bogatstvo, što je jedna od najvažnijih poluga razvoja. Investicijska politika se smatra jednom od najvažnijih

dijelova ekonomske politike. Investicije nisu jedini faktor koji određuje tempo gospodarskog rasta. Boljom organizacijom rada i upravljanja, boljom organizacijom države, većom razinom općeg i stručnog obrazovanja, većim korištenjem proizvodnih kapaciteta, širom i bržom primjenom tehnološkog napretka, itd., može se pri istom obujmu investicija postići viša stopa rasta.

Za brzinu gospodarskog rasta nije važna samo veličina investicija nego i struktura investicija. Pri tome su važni razni aspekti te strukture, prvenstveno proizvodnih i neproizvodnih investicija, zatim sektorska struktura proizvodnih investicija i tehnička struktura investicija (udio investicija u građevinske objekte, udio za opremu i tehnologiju).

Značaj investicija za gospodarski razvoj nije samo u neposrednom povećanju proizvodnje i dohotka koje daju novi kapaciteti. Investicije su po definiciji ulaganje u proširenje ili obnovu proizvodnog potencijala, odnosno pretvaranje financijskih sredstava u elemente realnog kapitala. Imaju dvojaku ulogu u određivanju nacionalnog dohotka. Povećanje investicija znači povećanje kapitalne opremljenosti rada, što utječe na povećanje proizvodnje, odnosno nacionalnog dohotka na strani ponude. S druge strane, investicijska potrošnja je važna komponenta agregatne potrošnje, čija promjena procesom multiplikatora utječe na promjenu nacionalnog dohotka.

Svaka investicija, u svojoj realizaciji, rezultira manjim ili većim porastom zaposlenosti, a pored porasta zaposlenosti izaziva i povećanu potražnju i proizvodnju potrošnih roba.

Snažan i trajan ekonomski rast podrazumijeva visoke stope investicija. Investiranjem, a ne potrošnjom, nacionalne ekonomije daju temelje budućem u usporedbi sa sadašnjim ekonomskim standardom. Ako se za primjer uzmu brzorastuće ekonomije, tada prema istraživanju Svjetske banke provedenom 2008. godine, udio ukupnih investicija u bruto domaćem proizvodu treba biti 25% ili više (uključujući i privatne i javne investicije). Također, ta analiza pokazuje, da je potrebno investirati 7-8% BDP-a u edukaciju, treninge, zdravstvenu zaštitu (uključujući i privatne i državne investicije).

Investicije su najjača poluga razvoja. Investicijama se povećavaju proizvodni kapaciteti i broj radnih mjesta, pribavlja se nova tehnologija i povećava produktivnost. Investicijama se izgrađuje infrastruktura, olakšava i unapređuje poslovanje, te se omogućava osvajanje tržišta. Makroekonomski gledano, valja procijeniti društvenu isplativost investicija. Slično kao kod privatnih investicija, i kod društvenih, osim visine, bitna je i njihova struktura. Budući da su investicijski kapaciteti svake zemlje ograničeni, i budući da postoji konkurencija među zemljama s obzirom na isplativost proizvodnje, trošak ukupnih investicija i njihova ukupna efikasnost značajno određuju konkurentnost pojedine zemlje u odnosu na druge zemlje na svjetskom tržištu. Zbog toga svaka država traži optimalnu strukturu

Tablica 7. EU 28 INVESTICIJE % BDP

	Total investment			Public investment			Business investment			Household investment		
	2003	2008	2013	2003	2008	2013	2003	2008	2013	2003	2008	2013
EU-28	21.5	23.0	19.6	3.1	3.4	3.0	12.0	13.2	11.6	6.4	6.4	5.1
Euro area (EA-18)	21.9	23.2	19.8	3.2	3.3	2.8	12.0	13.0	11.6	6.7	6.9	5.4
Belgium	20.5	24.3	22.3	2.1	2.0	2.2	13.1	15.5	14.1	5.3	6.8	6.0
Bulgaria
Czech Republic	28.8	29.0	24.9	7.3	5.0	3.5	16.4	18.8	17.2	5.2	5.3	4.3
Denmark	20.7	23.0	18.3	2.6	3.0	3.7	12.1	13.1	10.5	6.0	6.9	4.1
Germany	19.6	20.3	19.8	2.1	2.1	2.2	11.4	12.4	11.4	6.0	5.8	6.2
Estonia	32.7	31.2	27.3	5.2	6.2	5.5	22.8	19.6	17.8	4.7	5.4	4.1
Ireland	24.4	24.2	15.2	3.6	5.2	1.7	10.3	9.8	10.6	10.4	9.2	2.9
Greece	..	23.7	11.2	..	4.9	2.6	..	7.4	4.3	..	11.5	4.3
Spain	27.7	29.2	18.5	4.1	4.6	2.1	15.1	16.4	13.2	8.4	8.2	3.2
France	21.0	23.6	22.1	3.9	3.9	4.1	11.1	12.8	12.2	6.0	6.8	5.8
Croatia	25.8	28.1	19.3	7.2	5.8	3.3	15.4	17.6	12.6	3.3	4.7	3.4
Italy	20.7	21.2	17.4	3.0	3.0	2.4	11.0	11.1	9.2	6.8	7.2	5.9
Cyprus	20.3	27.3	13.4	4.5	3.2	2.0	7.5	11.6	7.4	8.3	12.6	4.1
Latvia	24.8	32.0	23.3	2.8	5.1	4.0	19.1	20.1	16.4	2.9	6.8	2.9
Lithuania	..	26.0	18.2	..	5.4	3.7	..	16.7	11.0	..	3.9	3.5
Luxembourg
Hungary	23.7	23.3	19.9	3.8	3.2	4.4	13.7	14.9	12.7	6.3	5.2	2.8
Malta	20.8	19.6	17.5	..	2.4	2.8
Netherlands	20.7	22.1	18.3	4.2	4.0	3.6	9.7	10.7	10.3	6.8	7.4	4.3
Austria	24.2	23.4	22.2	2.4	3.2	2.9	16.1	14.9	14.0	5.6	5.3	5.3
Poland (*)	18.2	22.6	19.4	2.8	4.8	4.7	10.4	12.6	10.1	5.0	5.2	4.6
Portugal	23.8	22.8	14.6	4.4	3.7	2.1	12.3	13.8	9.2	7.1	5.3	3.3
Romania (*)	22.2	32.9	27.5	3.6	6.9	4.8	17.6	24.0	17.1	1.0	2.0	5.6
Slovenia	25.2	29.6	19.7	3.7	4.7	4.3	16.2	18.5	12.0	5.2	6.4	3.5
Slovakia	25.8	25.7	20.4	3.2	3.1	2.9	17.1	17.4	13.1	5.5	5.2	4.5
Finland	21.8	24.4	21.2	3.9	3.6	4.2	11.8	14.4	10.6	6.1	6.4	6.4
Sweden	21.3	24.3	22.1	4.2	4.3	4.5	14.6	17.0	15.2	2.5	3.1	2.3
United Kingdom
Switzerland (*)	24.0	24.2	23.6	3.2	2.9	3.0	16.0	16.9	16.5	4.8	4.5	4.0

(*) 2012 instead of 2013.

Source: Eurostat (online data code: tsdec210)

investiranja, birajući tako između infrastrukturnih, proizvodnih, obrazovnih, socijalnih, kulturnih, sportskih, itd. (Jurčić, 2014.).

Svjetska ekonomska kriza iz 2008.-2009. dovela je i do pada investicija. Na nivou EU28, investicije su 2013. bile 3,4 postotna poena manje u bruto domaćem proizvodu nego 2008. godine, odnosno, investicije su 2013. godine bile za 14,78% manje nego 2008. godine, (Tablica 7.).

Najveći pad bio je u Grčkoj s 23,7% u 2008. na 11,2% u BDP u 2013. godini ili za 52,74%. Irska je imala pad udjela s 24,2% u 2008. na 15,2% u 2013. ili za 37,19%, a u Španjolskoj s 29,2% na 18,5% ili za 36,64%, dok se u Portugalu udio investicija u BDP smanjio za 35,96%.

U Hrvatskoj je udio investicija u BDP pao s 28,1% u 2008. na 19,3% u 2013. godini. Javne investicije su pale s 5,8% na 3,3%, privatne, sa 17,6% na 12,6%, a investicije kućanstva sa 6,8% na 5,8% u 2013. u odnosu na 2008. godinu. Sve te negativne promjene u investiranju u Hrvatskoj su bile puno veće od promjena u EU28. To je jedan od najvažnijih razloga padanja bruto domaćeg proizvoda iz godine u godinu u proteklom, promatranom razdoblju.

Postoji nekoliko makroekonomskih uzroka recesije: 1) kao rezultat prekomjernog investiranja i/ili pogrešne strukture investiranja kroz duže razdoblje, 2) kao rezultat prevelike potrošnje kroz duže razdoblje, 3) kao rezultat neravnoteže na financijskom tržištu kroz duže razdoblje, i 4) kao rezultat neravnomjerne raspodjele dohotka. Kao uzroci Hrvatske krize su prisutna sva četiri, a dominantna su prva dva, a treći na specifičan način (devizna klauzula), otežava oporavak i izlazak iz krize.

2.5. Proračunski deficit i javni dug

Fiskalna politika ima najučinkovitije instrumente koji direktno i indirektno utječu na povećanje alokacijske i distribucijske uloge gospodarskog sustava. Međutim, u kriznim razdobljima, osobito na samom početku krize, stabilizacijska uloga fiskalne politike je nezamjenjiva. Usprkos oprečnom stajalištu fiskalista i monetarista, suočeni s krizom, podjednako i jedni i drugi posišu za instrumentima fiskalne politike. To se dogodilo i u ovoj krizi koja je počela 2008. godine. Nevidljiva ruka A. Smitha treba pomoć u rješavanju krize vidljive ruke Johna M. Keynesa.

Fiskalna politika utječe i na agregatnu potražnju i na agregatnu ponudu. Promjena proračunske potrošnje i oporezivanja mijenja agregatnu potražnju, proizvodnju i zaposlenost. Tradicionalno se na fiskalnu politiku gledalo kao na politi-

ku kojom se upravlja potražnjom. Proračunska potrošnja direktno i oporezivanje, indirektno, može se koristiti za stabiliziranje nacionalnog dohotka osobito u situaciji kad je gospodarstvo izloženo vanjskim šokovima.

Keynesijanska škola (fiskalisti), tvrdi da fiskalna politika ima snažni utjecaj na agregatnu potražnju, proizvodnju i zaposlenost kada gospodarstvo proizvodi značajno ispod potencijalnog nacionalnog dohotka. Tada je potrebno osigurati stimulanse potražnji. Keynesijanci vjeruju u nedvojbenu ulogu vlade koja mora aktivno koristiti mjere fiskalne politike u povećanju agregatne potražnje.

Na drugoj strani monetaristi vjeruju da proračunska potrošnja i promjena poreza može samo kratkoročno utjecati na agregatnu potražnju, proizvodnju i zaposlenost. Monetarna politika prema njima, ima puno snažnije instrumente u kontroli potražnje i inflacije.

Međutim, opće je prihvaćeno da fiskalna politika (javna potrošnja i oporezivanje) ima značajnu alokacijsku, distribucijsku i stabilizacijsku ulogu. Alokacijska uloga ogleda se u alociranju sredstava između različitih javnih dobara, između javnog i privatnog sektora i unutar privatnog sektora između različitih djelatnosti.

Distribucijska (ili redistribucijska) funkcija javnih financija koristi mogućnost raspodjele nacionalnog dohotka između pojedinaca, kućanstava, između djelatnosti i između regija. Tržište najefikasnije alocira resurse i distribuira dohodak, ako postoje uvjeti za njegovo savršeno funkcioniranje. Međutim, ako ne postoje uvjeti za savršeno funkcioniranje ili zbog postojanja eksternalija, država svojim instrumentima mora ispraviti njegove manjkavosti i kompenzirati eksternalije.

Tržište i demokracija idu zajedno. I jedno i drugo predstavlja i slobodu i mogućnost izbora u svojim područjima, u gospodarstvu i društvu (politici). Tržište je efikasno u stvaranju profita i u nadmetanju u efikasnosti. Razvoj demokracije povećava efikasnost u zaštiti ljudskih prava i sloboda. Međutim, i ako postoji razvijeni tržišni sustav i razvijena demokracija, ne mora nužno postajati i ravnomjerna raspodjela nacionalnog dohotka. Ako ne postoji sustav koji se brine o ravnomjernoj raspodjeli, bogati postaju bogatiji a siromašni postaju siromašniji. Neravnomjerna raspodjela nacionalnog dohotka stvara nejednakost u društvu i glavni je izvor financijskih i gospodarskih kriza u industrijskom društvu.

Deficit proračuna EU 28, prije krize je bio manji od 2%. Nizak deficit i relativno nizak javni dug prije krize su jedan od argumenata da proračunski deficit i javni dug nisu izvori ove krize. Izvore treba tražiti u drugom području. Isto tako, ako to nisu izvori krize onda ni njihovo administrativno-političko rezanje nije rješenje. Odnosno, ako se rješenje prebacuje na javnu potrošnju koja nije uzrok krize, to znači da se teret krize prebacuje na onoga koji je nije proizveo. Javna potrošnja ili njezino „rezanje“ ili njezino financiranje prelama se preko građana, iako oni nisu krivci za krizu.

Tablica 8. PRORAČUNSKI DEFICIT I JAVNI DUG % BDP

	Public balance (net borrowing / lending of consolidated general government sector)					General government debt (general government consolidated gross debt)				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
EU-28	-4.5	-4.2	-3.2	-2.9	-2.9	80.9	83.7	85.5	86.8	86.8
Euro area (EA-19)	-4.1	-3.6	-2.9	-2.4	-2.4	85.8	89.1	90.9	91.9	91.9
Belgium	-4.1	-4.1	-2.9	-3.2	-3.2	102.0	103.8	104.4	106.5	106.5
Bulgaria	-2.0	-0.7	-0.9	-2.8	-2.8	15.7	18.0	18.3	27.6	27.6
Czech Republic	-2.7	-3.9	-1.2	-2.0	-2.0	39.9	44.6	45.0	42.6	42.6
Denmark	-2.1	-3.7	-1.1	1.2	1.2	46.4	45.6	45.0	45.2	45.2
Germany	-0.9	0.1	0.1	0.7	0.7	77.9	79.3	77.1	74.7	74.7
Estonia	1.2	-0.2	-0.2	0.6	0.6	6.0	9.7	10.1	10.6	10.6
Ireland	-12.7	-8.1	-5.8	-4.1	-4.1	111.2	121.7	123.2	109.7	109.7
Greece	-10.2	-8.7	-12.3	-3.5	-3.5	171.3	156.9	175.0	177.1	177.1
Spain	-9.4	-10.3	-6.8	-5.8	-5.8	69.2	84.4	92.1	97.7	97.7
France	-5.1	-4.8	-4.1	-4.0	-4.0	85.2	89.6	92.3	95.0	95.0
Croatia	-7.5	-5.3	-5.4	-5.7	-5.7	63.7	69.2	80.6	85.0	85.0
Italy	-3.5	-3.0	-2.9	-3.0	-3.0	116.4	123.1	128.5	132.1	132.1
Cyprus	-5.8	-5.8	-4.9	-8.8	-8.8	66.0	79.5	102.2	107.5	107.5
Latvia	-3.3	-0.8	-0.7	-1.4	-1.4	42.7	40.9	38.2	40.0	40.0
Lithuania	-8.9	-3.1	-2.6	-0.7	-0.7	37.2	39.8	38.8	40.9	40.9
Luxembourg	0.4	0.1	0.9	0.6	0.6	19.1	21.9	24.0	23.6	23.6
Hungary	-5.5	-2.3	-2.5	-2.6	-2.6	61.0	76.5	77.3	76.9	76.9
Malta	-2.6	-3.6	-2.6	-2.1	-2.1	69.7	67.4	69.2	68.0	68.0
Netherlands	-4.3	-4.0	-2.3	-2.3	-2.3	61.3	66.5	68.6	68.8	68.8
Austria	-2.6	-2.2	-1.3	-2.4	-2.4	82.1	81.5	80.9	84.5	84.5
Poland	-4.9	-3.7	-4.0	-3.2	-3.2	54.8	54.4	55.7	50.1	50.1
Portugal	-7.4	-5.6	-4.8	-4.5	-4.5	111.1	125.8	129.7	130.2	130.2
Romania	-5.3	-2.9	-2.2	-1.5	-1.5	34.2	37.3	38.0	39.8	39.8
Slovenia	-6.6	-4.0	-1.9	-4.9	-4.9	46.5	53.7	70.3	80.9	80.9
Slovakia	-4.1	-4.2	-2.6	-2.9	-2.9	43.4	52.1	54.6	53.6	53.6
Finland	-1.0	-2.1	-2.5	-3.2	-3.2	48.5	52.9	55.8	59.3	59.3
Sweden	-0.1	-0.9	-1.4	-1.9	-1.9	36.2	36.6	38.7	43.9	43.9
United Kingdom	-7.6	-8.3	-5.7	-5.7	-5.7	81.8	85.8	87.3	89.4	89.4
Norway	13.4	13.8	11.3	9.1	9.1	27.5	29.2	29.3	26.4	26.4

Nastupanjem krize proračunska potrošnja u EU28 zemljama raste preko 50% BDP u 2009. i 2010. godini, dok proračunski prihodi stagniraju. Rezultat je povećanje proračunskog deficita i rast javnog duga. Od 2011. proračunski rashodi su pali ispod 50% BDP a proračunski prihodi, zbog rasta BDP su se počeli povećavati. To je dovelo do smanjivanja proračunskog deficita, kako se vidi u Tablici 8. Od 2011. godine do 2014. proračunski deficit EU28 zemalja se smanjio s 4,5% na 2,9%. Hrvatska je uz Španjolsku još i 2014. godine imala proračunski deficit iznad EU28 prosjeka, 5,7% i 5,8%.

Rast hrvatskog javnog duga je također puno veći od 2011. do 2014. nego što je to rast EU28 zemalja. Dok je dug EU28 porastao s 80,9% u 2011. na 86,8% u 2014. godini, u istom razdoblju taj rast u Hrvatskoj je bio s 63,7% na 85%. Budući da je proračunski deficit u Hrvatskoj skoro dvostruku veći od proračunskog deficita EU28, javni dug Hrvatske će nastaviti brže rasti od javnog duga EU zemalja.

Visoki javni dug, uz visoki vanjski dug postaje sve ozbiljnije ograničenje razvoju hrvatskog gospodarstva i države. Hrvatska ekonomska politika ubrzo će se suočiti s puno većim izazovima, tim više što ekonomski ciklusi u Hrvatskoj nisu u potpunosti sukladni s europskim. Zbog toga će hrvatska politika, uz prijedloge ekonomskih mjera koje će dolaziti iz EU morati kreirati i vlastite mjere kako bi kompenzirala razliku između europskih i hrvatskih ekonomskih kretanja.

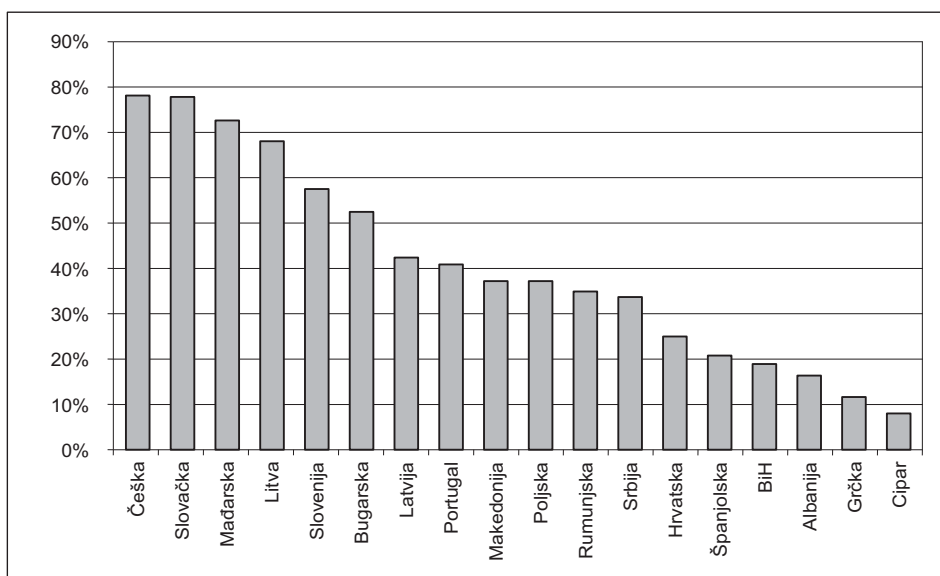
2.6. Izvoz

Europska unija sudjelovala je 2014. godine s 14,8% u ukupnom svjetskom izvozu. U odnosu na razdoblje 2000. godinu to je smanjenje za nekoliko postotaka. U ovom razdoblju, najveće smanjenje udjela u svjetskom izvozu imala je Amerika, a zatim Japan. Relativni odnosi u svjetskom izvozu mijenjaju se zbog rasta Kine, koja je 2000. godine imala udjel oko 5%, da bi taj udio u 2014. narastao skoro na 15%. Može se reći da se udio EU28 u svjetskom izvozu više-manje drži na određenom nivou zahvaljujući izvozu Njemačke.

Prirodno je da manje zemlje imaju veći udio izvoza i uvoza u bruto domaćem proizvodu. Zbog ograničenih resursa, male zemlje ne mogu proizvoditi većinu proizvoda koje su potrebne za zadovoljenje potreba i želja njihovog stanovništva. Može se reći da je to ograničenje resursa. Slično tom postoji i ograničenje tržišta. Na tržištu male zatvorene zemlje ne može se postići ekonomija obujma i pozitivnih efekata koje prati ekonomija obujma. Iz ta dva razloga, male zemlje su više „osuđene“ na izvoz nego velike zemlje. Hrvatska pripada u „male zemlje“. Efikasnost njezinog gospodarstva se ogleda u udjelu izvoza u BDP, i pokrivenosti uvoza izvozom.

Grafikon 2.

IZVOZ ROBA 2014. % BDP

Razvijene zemlje veličine Hrvatske obično imaju udio izvoza roba i usluga u BDP preko 60%, a izvoz samo roba preko 40%. Na grafikonu 2. vidljivo je da je udio izvoza roba u Hrvatskoj nešto iznad 20% BDP, i time se svrstala u europske zemlje s najmanjim udjelom. Izvoz roba je bitan, jer u industrijskom društvu u kojem trenutno živimo, zemlja ne može biti razvijena bez razvijene industrije. Najbolji pokazatelj efikasnosti i konkurentnosti industrije je veličina izvoza kako s njenim udjelom u svjetskom izvozu, tako i s njenim udjelom u BDP.

3. Ekonomski izvori hrvatske krize

Prema svim makroekonomskim pokazateljima Hrvatska se nalazi na dnu Europe i nastavlja propadanje. Stope gospodarskog rasta, koje su glavni pokazatelj, u hrvatskom slučaju zbog visokog vanjskog i javnog duga trebaju se korigirati s kamatama na ove dugove. Stopa gospodarskog rasta oko tri posto, makroekonomski održava stanje na istom nivou. Niže stope zahtijevaju „rezanje“ standarda hrvatskih građana ili povećanje dugova. Politički to je obično kombinacija ovih dvaju mjera.

Stopa rasta oko 5% osigurava, ne približavanje, nego držanje odmaka od Europske unije na postojećoj udaljenosti. Samo stopa rasta iznad 7% kroz veći broj godina, osigurava razvoj Hrvatske i njezino približavanje standardu Europske unije.

Dosadašnje vladajuće politike u svojoj bezidejnosti uvjeravale su i uvjeravaju narod da je dosadašnji položaj Hrvatske prirodan i da se tu ništa značajnije ne može promijeniti. To je politika navikavanja svog naroda da živi u bijedi. Takva politika dovodi da raspada hrvatskog društva i države u suvremenom smislu, što je svaki dan sve vidljivije.

Mora li tako biti? Je li to neki „prirodan“ položaj Hrvatske? Ima li Hrvatska takva prirodna i objektivna ograničenja da je to što danas imamo i živimo jedino moguće?

Ako pogledamo osnovne ekonomske pokazatelje, primjerice bruto domaći proizvod po stanovniku (BDP *per capita*), primjećujemo da je Hrvatska na samom dnu EU s nešto više od 10 tisuća eura (BDP/stanovnik), dok je taj prosjek za EU nešto manje od 30 tisuća eura. Stope rasta od 0,2%, 0,5%, čak i 1% ili 2-3%, u trenutnom položaju Hrvatske nisu nikakav nagovještaj izlaska naše zemlje iz ekonomske i društvene krize, a još manje nagovještaju sustizanje Europe.

Po svim „resursnim“, „tehnološkim“, „ekonomskim“, „obrazovnim“, i sl. procjenama, ne postoji niti jedan objektivni razlog da se Hrvatska nalazi na dnu Europske unije. Nije samo problem hrvatskog položaja na dnu Europe, nego je još veći problem to što Hrvatska, iako se nalazi u rupi, i dalje svojom politikom rezanja produbljuje tu rupu. Osnovna ekonomsko-politička poruka, izrečena narodnim jezikom glasi: kad si u rupi ne kopaj dalje! Ne postoje objektivni razlozi takvoj situaciji, već postoji jedini subjektivni razlog, a to je loša i pogrešna politika!

Gledajući usko, ekonomsko-politički uzroci ovakvog stanja hrvatskog gospodarstva su pogrešne politike koje su provođene proteklih dvadesetak godina. Politike koje su imale najveći štetni udar na hrvatsko gospodarstvo i koje su ga gotovo uništile jesu: politika privatizacije, tečajna politika, politika devizne klauzule, politika mirovinskog sustava i investicijska politika. Ovih pet politika dave hrvatsko gospodarstvo tako da i poneki dobri ekonomsko-politički potezi ne mogu dati značajnije ukupne rezultate.

3.1. Politika privatizacije

U mnoštvu pogrešaka, izdvajamo jednu temeljnu, a to je nesposobnost prepoznavanja i (u dovoljnoj mjeri) poticanja istinskih tržišnih poduzetnika. Sposobne poduzetnike stvara, prepoznaje i potiče državni sustav. Za privatizacijski proces, Hrvatska nije izgradila taj sustav. Ne ulazeći u dublju analizu, nego samo gledaju-

ći rezultate, danas možemo reći da Hrvatska ima premalen broj poduzetnika koji mogu uspješno poslovati na otvorenom tržištu. Hrvatska proizvodnja je nedovoljno velika kao i hrvatski izvoz. Najveće hrvatske kompanije svoju su veličinu postigle na domaćem tržištu. Mala zemlja kao što je Hrvatska ne može biti razvijena, ukoliko najveći broj njezinih najvećih kompanija, najveći dio svojih prihoda ostvaruje na domaćem tržištu.

To nije samo posljedica sposobnosti poduzetnika već je to i posljedica ekonomsko– političkog sustava u kojem djeluju. Politikom privatizacije bivša državna imovina trebala je doći u ruke poduzetnika koji bi je svojom sposobnošću aktivirali, zarađujući sebi profit podizanjem proizvodnje, zaposlenosti i izvoza. Međutim, uz rijetke iznimke, to se nije dogodilo. Jedan dio „novopečenih“ poduzetnika ponašali su se kao trgovci nekretninama koje su jeftino kupili i nastojali ih što skuplje prodati. Drugi dio novih „poduzetnika“ bili su čisti „novi“ špekulanti, nezainteresirani za proizvodnju, ali zainteresirani za „špekulativnu“ preprodaju preuzete proizvodnje. Uništen je veliki dio proizvodnje, a radnici poslani na burzu ili u mirovinu. Glavna uspješna priča bila je, i danas je još uvijek aktualna: uspješno otpuštanje radnika, u vremenu kad i najmanje socijalne države za glavni cilj imaju, uz povećanje domaće proizvodnje, povećanje zaposlenosti. Hrvatska politika kao da je okrenula glavu od hrvatske proizvodnje.

Osnovna jedinica gospodarskog sustava je poduzetnik. Poduzetnik je taj koji nosi gospodarstvo, a država je institucija koja mu stvara prostor za djelovanje, razvoj, prilagođavanje i štiti ga od nelojalne konkurencije i zlouporabe tržišnog natjecanja.

Poduzetnik ima ideju o inovaciji proizvoda za tržište, bilo kod starih ili novih proizvoda i usluga, koji će mu omogućiti uzimanje dijela tržišta ili veću konkurentnost u odnosu na ostale sudionike na tržištu. Inovacija se realizira pomoću investicija, a svaka investicija je vezana uz rizik. Dakle, tržišnog poduzetnika čini: ideja, inovacija, investicija i rizik. Rizik se smanjuje i poduzetništvo potiče bolje obrazovanje, dostupnije informacije i tehnologija, povoljnija financijska sredstva, i zaštita tržišnog natjecanja. Sve to treba omogućiti država.

Hrvatska država je krenula u privatizaciju i razvoj tržišnog gospodarstva na temelju privatnog poduzetništva bez izgradnje institucija koje bi osiguravale i poticale ostvarivanje tog cilja.

Rješenje problema privatizacije nije u vraćanju „kotača unatrag“ već u izgradnji sustava gospodarstva koji će prepoznavati, poticati i stvarati istinske poduzetnike. Takav sustav u Hrvatskoj još ne postoji, za razliku od svih razvijenih zemalja kao i onih koje se danas ubrzano razvijaju. Tu se prije svega radi o politici razvoja proizvodnog gospodarstva, o suvremenoj industrijskoj (strukturnoj) politici koja se danas može prepoznati i u europskoj politici „pametne specijalizacije“. Ekonomska politička matrica se uspostavlja između poduzetnika i vladajuće poli-

tike. Svaka politička matrica izgradi i poduzetničku matricu, zbog čega je temeljno pitanje koliki bi broj danas uspješnih poduzetnika bio uspješan u drugačijoj političkoj matrici, odnosno, koliko bi se stvorilo novih i uspješnijih poduzetnika u drugačijoj ekonomskoj političkoj matrici?

3.2. Politika tečaja kune

Politika tečaja kune je nanijela najveće štete hrvatskom gospodarstvu. Tečaj, osim što određuje cijenu strane valute, određuje i cijenu strane robe na domaćem tržištu, cijenu domaće robe na stranim tržištima i isplativost domaće proizvodnje. Niži tečaj strane valute znači jeftiniju uveznu robu za domaće kupce, a skuplju domaću robu za strane kupce.

Antiinflacijskim programom od 4. listopada 1993. godine zaustavljena je hiperinflacija i određen je tečaj: jedna njemačka marka za 4,44 današnje kune. Za proizvodnju, koja je izložena međunarodnoj konkurenciji, to je značilo da će propasti svi oni koji imaju troškove proizvodnje iznad 4,44 kune po jednoj njemačkoj marki prihoda, ako unapređenjem poslovanja, u kratkom roku, ne smanje troškove proizvodnje ispod 4,44 kune po svakoj marki prihoda. Po svemu sudeći, analiza broja poduzetnika koji se nalaze u takvoj situaciji nije provedena, tako da je velik broj poduzetnika ovakvim tečajem gurnut u likvidaciju.

Jedan dio proizvođača, čiji su troškovi proizvodnje po jednoj njemačkoj marki prihoda bili ispod 4,44 a veći od 3,8 kuna imali su jednomjesečnu radost. Naime, ako su uz tečaj od 4,44 kn poslovali pozitivno, već u idućem mjesecu (studenom 1993.), tečaj je pao ispod 3,8 kuna, tako da su i oni ovom tečajnom promjenom usmjereni prema zatvaranju proizvodnje. Nikakve inovacije i tehnološka unapređenja nisu mogli nadoknaditi štetu ove dodatne promjene tečaja (revalvacije). Ova igra s tečajem posjekla je hrvatsku proizvodnju. Umjesto da se napravila analiza utjecaja tečaja i tečaj se podigao na 5,55 kuna i sačuvala ona proizvodnja koja je imala troškove iznad 4,44 kune po jednoj DM prihoda, politika je donijela tečajnu odluku protiv hrvatske proizvodnje. Domaća roba je postala preskupa, domaća proizvodnja je postala neisplativa, a strana valuta i strana roba su postale jeftine.

Značajan dio proizvodnje koji je i uz takav tečaj bio profitabilan, zbog bržeg rasta troškova proizvodnje u Hrvatskoj u odnosu na ostatak svijeta, što nije pratila promjena tečaja, također je ispao iz proizvodnje. Uvoz je rastao dok narod nije osiromašio, izvoz je stagnirao, a strani dug se uvećavao.

Dvadeset i dvije godine, stabilnog a nerealnog tečaja, guši postojeće i ne dopušta stvaranje značajnijih novih poduzetnika i novih roba i usluga u onoj mjeri u

kojoj bi se zaposlilo radno sposobno stanovništvo, povećala domaća proizvodnja i izvoz, a smanjili unutarnji i vanjski, privatni i javni dugovi.

Danas rješenje nije u devalvaciji, jer promjena tečaja ne bi povećala izvoz u dovoljnoj mjeri da poništi njene negativne efekte, jer je Hrvatska u međuvremenu izgubila postojeće proizvode, a nije stvarala nove. Proizvodni kapaciteti su uništeni, a radnici su već duže vrijeme u mirovini ili na burzi.

Rješenje se nalazi u drugim politikama oživljavanja i povećanja domaće proizvodnje za domaće tržište, za supstituciju uvoza i za povećanje izvoza. Tu prostora ima sasvim dovoljno, do trenutka dok se promjenom tečaja ne da dodatni poticaj domaćoj proizvodnji i izvozu, bez većih štetnih utjecaja te promjene.

3.3. Devizna klauzula

Dopuštanje devizne klauzule u domaćim transakcijama je tragična greška politike. Devizna klauzula je „kukavičje jaje“ koje je podmetnuto hrvatskom narodu. Nacionalna ekonomija posluje i razvija se u dinamičkom odnosu realnog i financijskog sektora. Njihov odnos mora težiti ravnoteži. Povećanjem proizvodnje povećava se i vrijednost nacionalne ekonomije, koju prati povećanje količine novca.

Današnji novac nema unutarnju vrijednost (kao zlato dok je obavljalo funkciju novca), već je njegova vrijednost slika vrijednosti nacionalnog gospodarstva. Cijena novca u unutarnjem prometu je kamatnjak, a u odnosu na ostatak svijeta, tečaj. Kretanja u nacionalnom gospodarstvu oslikavaju se u kamatnjaku koji nastaje kao suma „izvorne“ vrijednosti novca, zarade banke i rizika koji prate njegov plasman. Ako raste nezaposlenost, dugovi stanovništva, poduzeća i države, rizici se povećavaju i raste kamatnjak. Vrijedi i obrnuto. Kad je taj odnos čvrst, kamatnjak djeluje kao stabilizator, regulator i katalizator gospodarske aktivnosti.

Dopuštanjem stranoj valuti da obavlja funkcije (domaćeg) novca u domaćem prometu, gubi se taj odnos. Deviznom klauzulom to se dopustilo. Domaći novac gubi svoju funkciju stabilizatora i katalizatora gospodarske aktivnosti. Strana valuta nije novac nego roba koju možete kupovati i prodavati, ali ne smije i ne može obavljati funkcije (domaćeg) novca. Jedna od najvažnijih funkcija novca je mjerilo vrijednosti. Deviznom klauzulom, strane valute su počele obavljati tu funkciju u domaćim transakcijama, iako nemaju neke veze s domaćim gospodarstvom. One su u direktnoj vezi s gospodarstvom gdje obavljaju funkciju novca, dolar u Americi, frank u Švicarskoj, itd. Deviznom klauzulom, kuna kao novac, stavljena je sa strane.

Tečajnom politikom i politikom devizne klauzule značajno je blokirano i funkcioniranje tržišnog mehanizma u Hrvatskoj, kao najobjektivnijeg gospodarskog arbitra i najpoticajnijeg gospodarskog sustava. U širem političko-ekonom-

skom smislu, novac je javno dobro a Hrvatska se, deviznom klauzulom, u značajnoj mjeri odrekla tog javnog dobra. U političkom smislu, to je udar na monetarni suverenitet, a suverenitet je najjača poluga razvoja svake zemlje.

U mikroekonomskom smislu to je nedozvoljena „špekulacija“ u kojoj se unaprijed zna potencijalni gubitnik. Kreditori su, zahvaljujući „nespretnosti“ hrvatske politike koja je dopustila deviznu klauzulu, odigrali nepoštenu igru s nepoštenim „financijskim proizvodom“ za koji se unaprijed zna da sav rizik snosi uzimatelj kredita, a špekulativni profiti pripadaju kreditorima. Špekulativni profiti uništavaju ljude i nacionalno gospodarstvo.

Domaće transakcije obavljaju se u (domaćem) novcu i podliježu domaćim odnosima u gospodarstvu. Krediti između domaćih banaka i građana i poduzetnika mogu i moraju biti jedino u kunama i s kunkskom kamatom. Stanje u gospodarstvu i stanje uzimatelja kredita određeno je kamatom na kunkski kredit. Promjena tečaja, realno s tim nema nikakve direktne veze. Devizna klauzula u tom odnosu je neprirodna, nepoštena i podmukla. Hrvatski korisnici domaćih kredita u kunama svojim ponašanjem nisu doveli do promjene tečaja među nekim valutama i zbog tih promjena ne smiju trpjeti nikakve posljedice. Tako da je devizna klauzula čista podvala. Devizna klauzula je pogodila veliki broj hrvatskih građana, tako da to nije pojedinačni, nego nacionalni, a time i politički problem, koji jedino politika može i mora riješiti. Svako političko zaobilaženje ovog problema povećava štetu za sve sudionike i državu u cjelini.

Kad bi hrvatska politika i Hrvatska narodna banka funkcionirali kako valja, ispravna transakcija koja se odnosi na stranog kreditora, trebala bi se odvijati na slijedeći način: strani kreditor dođe s devizama, za njih kupi kune i te kune posuđuje na domaćem tržištu uz kunksku kamatu. Njegov odnos s korisnikom kredita je kroz kunksku glavnica i kunksku kamatu. Nakon naplaćenog kredita i kamata radi dalje što želi: ili dalje posuđuje kune ili pak kupuje devize i povlači se iz Hrvatske.

Devizna klauzula je pored vidljivih, stvorila velik broj štetnih nevidljivih efekata. Rješenje je u organiziranom procesu ukidanja i zabrane devizne klauzule u domaćim transakcijama. Paralelno s tim treba procijeniti sve štetne posljedice devizne klauzule za sve sudionike i donijeti političku odluku o pokrivanju tih šteta na način da to ne ugrožava standard hrvatskih građana i razvoj hrvatskog gospodarstva. Naravno, na početku samog procesa treba sve kredite pretvoriti u kunske, po tečaju na dan uzimanja i na njih obračunati kunske kamate. Na taj način štete od devizne klauzule stavile bi se pod kontrolu i njima bi se moglo upravljati. Prepuštanje posljedica devizne klauzule „stihijskom“ rješavanju ima i imati će nesaagledive posljedice za Hrvatsku.

Za rješenje problema devizne klauzule bitno je postići politički dogovor između države, Hrvatske narodne banke i poslovnih banaka o mehanizmu pokrića šteta prouzročenih deviznom klauzulom.

3.4. Reforma mirovinskog sustava

Reforma mirovinskog sustava je provedena u velikoj euforiji njezinog uspjeha u nekim državama, koje su imale sasvim drugačiju situaciju od Hrvatske. Tu euforiju dodatno je poduprlo i vjerovanje politike da će sama dobra namjera rezultirati dobrim rezultatima u gospodarstvu i u mirovinskom sustavu. Međutim, u situaciji nepostojanja plana sređivanja i razvoja hrvatskog gospodarstva stvorili su se deficiti i vanjski i unutarnji dugovi.

U tim deficitima i dugovima, značajnu ulogu ima reforma mirovinskog sustava. Tom reformom postojeći mirovinski sustav razdijelio se u dva dijela. Od starog mirovinskog sustava (Zavod za mirovinsko osiguranje – generacijska solidarnost) u koji se uplaćivalo 20% doprinosa, oduzeto je 5% doprinosa koji su usmjereni u drugi mirovinski stup (kapitalizirana štednja). Tih 5% sada iznosi oko pet milijardi kuna godišnje i za taj iznos se povećala „rupa“ (deficit) u prvom (starom) mirovinskom stupu. Tih pet milijardi se nadoknađuje iz državnog proračuna i za isti iznos se povećava njegov deficit. Da paradoks bude veći, veći dio za financiranje tog deficita, država posuđuje nazad iz obveznih mirovinskih fondova drugog stupa uz pristojnu kamatu i vraća te novce u prvi stup (?). Može se reći da država plaća kamate mirovinskim fondovima drugog stupa na vlastita sredstva, usput povećavajući vlastiti deficit i javni dug, te smanjuje kreditni rejting Hrvatske, odnosno povećava rizik otplate kredita. U takvom procesu, mirovinska kapitalizirana štednja postaje rizična. Ona, makroekonomski i nije kapitalizirana štednja nego javni dug.

Koje su sve socijalne, ekonomske i političke posljedice deficita državnog proračuna, gledamo svaki dan. Naravno, reforma mirovinskog sustava nije jedini izvor državnog deficita, ali ona proizvodi gotovo trećinu godišnjeg proračunskog deficita i do sada je proizvela preko 20% javnog duga (oko 60 milijardi kuna).

Neutraliziranje negativnih efekata mirovinske reforme na državni proračun, a time i na socijalnu i gospodarsku situaciju je „zamrzavanje“ drugog mirovinskog stupa. Do sada skupljena sredstva u drugom mirovinskom stupu (oko 70 milijardi kuna) tamo i ostaju i s njima upravljaju fondovi u interesu njihovih vlasnika (kapitalizirana štednja). Buduće uplate, koje su do sada uplaćivane u drugi mirovinski stup, vratile bi se u prvi mirovinski stup kako je to i bilo do 2002. godine. Time bi se povećao prihod prvog stupa za oko 5 milijardi kuna i za približno isti iznos bi se smanjio deficit državnog proračuna. To smanjenje bi iznosilo gotovo dva postotna poena. Usput, u procesu prekomjernog deficita, EU je od Hrvatske, radi smanjenja deficita, tražila uštede u proračunu oko 1,8 milijardi. Hrvatska vlada je izabrala politiku rezanja, sa svim negativnim socijalnim, ekonomskim i dugoročnim političkim posljedicama, umjesto gašenja jednog značajnog izvora deficita državnog proračuna.

3.5. Politika investiranja

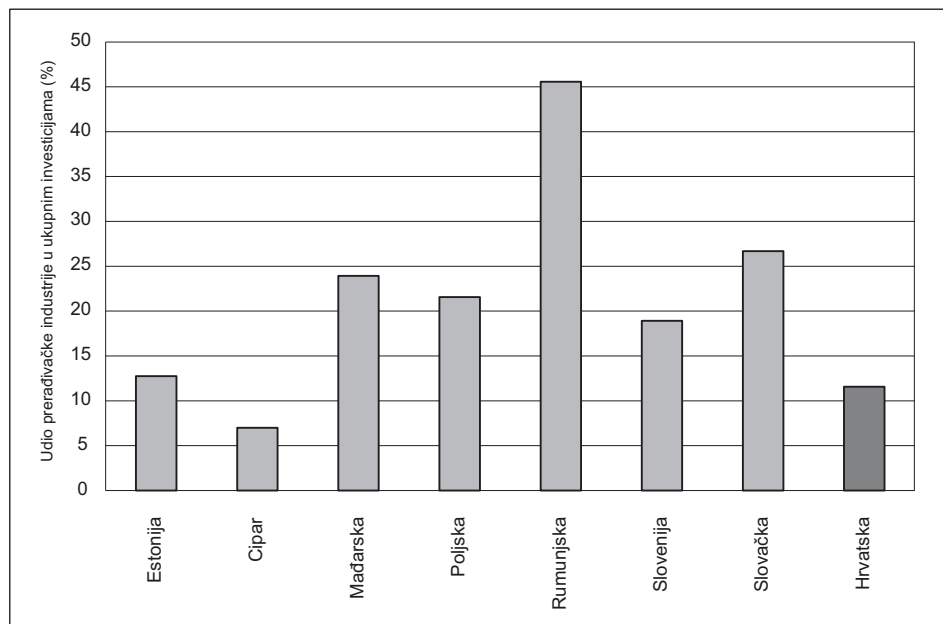
Politika investiranja u Hrvatskoj je također jedan od uzroka današnje bijedne situacije hrvatskog gospodarstva. Od 2002. do 2013. godine u Hrvatskoj je investirano preko 700 milijardi kuna. Investicije se shvaćaju kao najjača poluga razvoja. Njima se povećavaju proizvodni kapaciteti nacionalne ekonomije, povećava se broj radnih mjesta i izvoz, smanjuju se deficiti i privatni i javni dugovi. Nažalost, ništa od toga nije se u Hrvatskoj dogodilo, nego upravo suprotno. Razlog tome je pogrešna politika investicija.

Uz veličinu investicija i struktura investicija dominantno utječe na nacionalnu proizvodnju, zaposlenost, na izvoz i efikasnost nacionalne ekonomije. Investicije mogu biti proizvodne (za finalne proizvode), infrastrukturne (u poluproizvode) i neproizvodne. Isplativost infrastrukturnih (i neproizvodnih) investicija ovisi o veličini i efikasnosti investicija u proizvodne kapacitete za finalne proizvode.

Hrvatska je u spomenutom (proteklom) razdoblju najveći dio investicija usmjerila u infrastrukturne i neproizvodne, a katastrofalno premalo u proizvod-

Grafikon 3.

PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA U UKUPNIM INVESTICIJAMA 2000-2010

ne kapacitete za proizvodnju roba za konačnu potrošnju. Značajan dio investicija financirao se i novcem posuđenim u inozemstvu. Kako taj novac nije utrošen u dovoljnoj mjeri u proizvodne investicije, a još manje u kapacitete za izvoz, Hrvatska danas ima sve veće probleme s vraćanjem dugova. Hrvatska politika pokušava riješiti problem ovih dugova (zbog pogrešne investicijske politike) na pogrešan način: prodajom nacionalne imovine ili oduzimanjem dijela dohotka građanima, odnosno, osiromašanjem vlastitih građana. Takva politika kratkoročno ruši standard vlastitih građana, a dugoročno, ekonomske temelje razvoja hrvatske države.

Rješenje se nalazi u promjeni politike investiranja prema kojoj će se direktno i indirektno najveći dio investicijskih sredstava usmjeriti u proizvodne kapacitete za proizvodnju finalnih proizvoda za domaću potrošnju, supstituciju uvoza i povećanje izvoza. Promjena investicijske politike ne može se napraviti jednim „Investicijskim zakonom“, nego ona jedino može biti rezultat svih politika i njihove usklađenosti: makroekonomske (fiskalne i monetarne), industrijske, obrazovne, regionalne, socijalne i ostalih politika.

Hrvatska će zaustavljanje krize i eventualni razvoj platiti nepotrebnom patnjom i žrtvom hrvatskog naroda ako se hrvatsko gospodarstvo, hrvatska politika, na pametan i sustavan način, ne oslobodi blokada i šteta koje su proizvele: privatizacija, politika tečaja, devizna klauzula, reforma mirovinskog sustava i politika investicija.

4. Zaključak

Hrvatska se ekonomski nalazi pri samom dnu Europske unije s tendencijom daljnjeg stagniranja. Objektivnih i prirodnih prepreka za zaustavljanje negativnih trendova nema. Europsko i svjetsko tržište više su nego dovoljni za višestruko veću proizvodnju i izvoz. Hrvatska ima dovoljno resursa, izgrađenost infrastrukture, iskustvo i znanje svojih ljudi da može bez većih prepreka udvostručiti proizvodnju. Udvostručenje proizvodnje postiže se za deset godina, stopama gospodarskog rasta preko sedam posto.

Prepreka u postizanju tih stopa jest postojeći sustav ekonomske politike, koji je doveo Hrvatsku u duboku krizu i prepreka je razvoju. Rješenje se nalazi u reformi postojećeg sustava ekonomske politike, prije svega u reformi monetarnih i javnih financija i u izgradnji suvremene industrijske (strukturne) politike.

LITERATURA:

- Armington, K., Beyeler, M., eds. (2004), *The OECD and European Welfare States*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Baletić, Z., (2009): "Krizna i antikrizna politika," u: *Krizna i okviri ekonomske politike*, Zbornik radova, Razred za društvene znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti Hrvatske i Hrvatski institut za financije i računovodstvo, Zagreb, srpanj 2009.
- Gligorov, V., (2007.) „Transition, Integration and Development in Southeast Europe“, *Ekonomski pregled* (58), 5-6: 259-304.
- Jurčić, Lj., (2005.) „Ekonomske razvike, investicije, fiksni kapital i ekonomija i politika tranzicija“, *Ekonomski pregled*, br. 5-6.
- Jurčić, Lj., (2010.) „Financijska kriza i fiskalna politika“, *Ekonomski pregled*, br. 5-6.
- Jurčić, Lj., (2010.) „Hrvatska – atipičan model gospodarenja“, *Ekonomski pregled*, br. 12.
- Jurčić, Lj., (2011.) „Država blagostanja“ *MadeIn*, ožujak, 2011.
- Jurčić, Lj., Teodorović, I., (2011.), „ Global Crisis, recovery and the Changing World“, *Ekonomski pregled*, br. 5-6.
- Jurčić, Lj., (2011.), “The European Union and the SEE Countries”, u: „South-East Europe and the European Union- Looking Ahead“ Hrvatsko društvo ekonomista.
- Jurčić, Lj., Vojnić, D., (2011.) „ Latentna kriza kapitalizma“ u: Zbornik radova, Ekonomska politika Hrvatske u 2012. godini, Hrvatsko društvo ekonomista.
- Kolodko, Grzegorz (1998) „Economic Neoliberalism Became Almost Irrelevant“. *Transition*, Washington. World Bank
- Mesarić, M., (2010). “Kruži li bauk socijalizma ponovo Europom i svijetom? (Je li socijalizam poželjna i realna alternativa neoliberalnom socijalizmu?“ *Ekonomski pregled* br. 5-6.
- Skidelsky, R., (2011), *Keynes - Povratak velikana*, Algoritam, Zagreb
- Vojnić, D., (2010.) “Krizna suvremenog kapitalizma (s posebnim osvrtom na krizu realnoga socijalizma i samoupravnoga socijalizma)” *Ekonomski pregled*, (61), 5-6.
- Vojnić, D., (2004.) „Tržište: prokletstvo ili spasenje“, *Ekonomski pregled*, (55), 9-10
- HGK (2014), *Gospodarska kretanja* 10/2014.
- HNB (2014), Standardni prezentacijski format (PPT), 4. tromjesečje 2014.
- World Bank (2010), *Global Economic Prospects: Crisis, Finance and Growth*
- IMF (2009), *Initial Lessons of the Crisis*,
- IMF (2015), *World Economic Outlook: Legacies, Clouds, Uncertainties*. Washington (Octobre)